

Univerzita Konštantína Filozofa
Filozofická fakulta
Katedra histórie

Ženské hnutie na stránkach tlače v roku 1913

(bakalárska práca)

Študijný program: História

Školiace stredisko: FF UKF v Nitre

Školiteľ: Mgr. Adriana Kičková, PhD

Nitra 2010

Erika Nováková

Čestné vyhlásenie

Vyhlasujem, že som prácu vypracovala samostatne, a že som pri jej tvorbe použila literatúru a pramene, ktoré uvádzam v zozname použitej literatúry a prameňov.

V Nitre 19. 5. 2010

podpis

Podakovanie

Chcela by som poďakovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri spracovaní tejto bakalárskej práce. Moje poďakovanie patrí najmä vedúcej práce, Mgr. Kičkovej PhD, za cenné rady a pripomienky.

ABSTRAKT

NOVÁKOVÁ, Erika: *Ženské hnutie na stránkach tlače v roku 1913*. [Bakalárska práca] / Erika Nováková – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta, Katedra histórie – Školiteľ: Mgr. Adriana Kičková PhD – Stupeň odbornej kvalifikácie: Bc (Bakalár) – Nitra: FF UKF 2010. s. 53

Ústrednou témou bakalárskej práce je pohľad na ženské hnutie na Slovensku a v Čechách na stránok časopisov v roku 1913. Práca je rozčlenená do štyroch kapitol. Prvá kapitola sa zaoberá vývojom dievčenského vzdelávania na Slovensku a v Čechách. Druhá mapuje stav ženského hnutia, slovenské a české ženské časopisy. Ďalšia kapitola podáva informácie o najvýznamnejšej udalosti ženského emancipačného sveta - medzinárodnom kongrese za volebné právo pre ženy v Budapešti. Záverečná kapitola interpretuje rôzne články venujúce sa rozličným aspektom ženského hnutia.

Kľúčové slová: ženské hnutie, ženské časopisy, 1913, rodové štúdie.

ABSTRACT

NOVÁKOVÁ, Erika: *Women's movement in Press in 1913*. [Bachelor's thesis] / Erika Nováková - Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Art, Department of History - Supervisor: Mgr. Adriana Kičková – Degree qualifications: Bc (Bachelor) – Nitra: FF UKF 2010 s. 53

The Bachelor's thesis is focused on the women's movement in Slovakia and Bohemia in Magazines in 1913. The thesis is divided into four chapters. The first chapter deals with the development of girls' education in Slovakia and Bohemia. The second one describes the condition of the women's movement and also the Bohemian and Slovak women's magazines. Third chapter provides information about the most important event within emancipation women - Congress of International Women's Suffrage Alliance in Budapest. The final chapter interprets a number of articles devoting to various aspects of women's movement.

Key words: Women's Movement, Women's Magazines, 1913, Gender Studies.

Obsah

Úvod.....	8
1. Vzdelávania dievčat – cesta k emancipácii.....	10
1.1 Možnosti vzdelávania dievčat na Slovensku.....	10
1.2 Vzdelávanie dievčat v Čechách.....	13
2. Ženské hnutie v Čechách a na Slovensku.....	18
2.1 Slovenské a české časopisy a ženské hnutie.....	20
3. Budapeštiansky kongres a volebné právo žien.....	22
3.1 Predkongresový zjazd v Prahe.....	22
3.2 Kongres v Budapešti.....	24
3.3 „Už aj ženy!“.....	26
4. Pohľad na ženskú emancipáciu zo stránok časopisov.....	28
4.1 Ženská otázka a mravnosť.....	30
4.2 Cesta k emancipácii žien.....	31
4.3 Ženský ruch v cudzine.....	32
4.4 Rôzne správy.....	34
Záver.....	37
Použitá literatúra a pramene.....	40
Prílohy	
Príloha č. 1.....	45
Príloha č. 2.....	50
Príloha č. 3.....	52

Úvod

Dejiny žien sa postupne dostávajú do centra pozornosti slovenskej historiografie. Pokúsim sa viesť túto prácu v línii sledovania ženského hnutia na stránkach českých a slovenských ženských časopisov v roku 1913. Rozhodla som sa preskúmať, aké názory prinášala tlač ohľadom ženskej otázky. Národná príbuznosť slovenského a českého prostredia ma priviedla na myšlienku sledovať a porovnať ženské hnutie z pohľadu interpretácie článkov v oboch krajinách. Aké bolo ich stanovisko k zrovnoprávňovaniu, aké požiadavky kládli na vtedajšiu spoločnosť. Zaujímala ma reakcia spoločnosti na snahy žien. Je potrebné si uvedomiť odlišnosť kultúrnych aj politických pomerov, v ktorých existovali ženské hnutia aj ženské časopisy. Cieľom práce je priblížiť úroveň emancipovanosti ženskej populácie na stránkach časopisov. Skonfrontovať stav v Čechách a na Slovensku a pokúsiť vysvetliť rozdiely.

Pred písaním bakalárskej práce som musela navštíviť knižnicu a preštudovať dobovú tlač. Na základe svojho bádania som si zvolila štyri ženské časopisy. Pre lepšie porovnanie dva slovenské, „*Dennicu*“ a „*Živenu*“, a dva české, „*Ženský svět*“ a „*Ženskú revue*.“ Zaradila som aj niekoľko článkov z novín, ktoré sa primárne nezaoberali ženskou problematikou, ale na základe okolností a udalostí považovali za potrebné vyjadriť svoj postoj.

Pri skúmaní dobovej tlače som musela prekonať niekoľko prekážok. V niektorých knižniciach nie sú všetky časopisy a noviny v dobrom stave a preto sú sprístupnené verejnosti. Musela som teda navštíviť ďalšie inštitúcie v snahe získať hľadané exempláre. Ďalším problémom bola interpretácia článkov. Interpretovanie dobového prameňa je v súčasnosti zložitý proces. Je potrebné zohľadniť subjektívny názor autora článku, porovnať ho so známymi historickými skutočnosťami a vyvodiť závery.

Stav a úroveň výskumu rodových štúdií sa na Slovensku a v Čechách značne odlišuje. Česká historiografia sa dejinami ženského hnutia začala zaoberať oveľa skôr ako slovenská. V podstate sa s výskumom na Slovensku začalo až po páde komunizmu, začiatkom 90. rokov. Na Slovensku zatiaľ vznikajú len útržkovité práce publikované v zborníkoch. V českom prostredí vzniklo niekoľko významných prác zameraných na ženskú otázku. Rodovej

problematike sa venuje Milena Lenderová,¹ Jana Burešová,² Pavla Horská³ a ďalšie. Tretia spomínaná česká historička vydala publikáciu *Naše prababičky feministky*, ktorú som pri písaní práce použila. Autorka sa zaoberala otázkou, či boli jej prababičky v 19. storočí feministkami, a či sa vôbec stretli s emancipáciou. Odpoveď na tieto otázky hľadala prostredníctvom informácií, ktoré mala od svojich príbuzných. V knihe sa venovala rôznym aspektom života ženy, najmä v 19. storočí. Napríklad žene v rodine, na verejnosti, v domácnosti, možnostiam zamestnania, pokusom zapojiť sa do politiky. Cieľom autorky nebolo podať vyčerpávajúce informácie o vývoji dejín žien, snaha spočívala v pomenovaní tém, ktorým sa v budúcnosti bude potrebné venovať.

Pre historikov sú zatiaľ atraktívnejšie iné témy, ale postupne sa začínajú zaujímať aj o rodové štúdie. Skúmanie ženských dejín nemá na Slovensku veľmi dlhú tradíciu, výraznejšie sa im historici začali venovať až v poslednom desaťročí. Na pôde Historického ústavu Slovenskej akadémie vied sa uskutočnilo niekoľko výskumných projektov. Zásľuhu na tom má historička Tünde Lengyelová- vydala publikáciu z konferencie „*Žena a právo*.“ Zamerala sa na spracovanie sociálneho postavenia ženy od stredoveku do 20. storočia. Ďalšou inštitúciou zaoberajúcou sa výskumom ženských dejín je Centrum rodových štúdií pri Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Malá pramenná základňa môže byť ďalšia príčina stavu slovenskej historiografie v oblasti rodových štúdií, na druhej strane mnohé archívne pramene ešte stále čakajú na spracovanie.

V prvej kapitole načrtávam cestu k rozšíreniu možností vzdelávania dievčat, ako jednému z hlavných faktorov umožňujúcich rozvoj emancipácie. V druhej kapitole popisujem stav a vývoj ženského hnutia v Čechách a na Slovensku. V tretej kapitole sa orientujem na postoje ženských časopisov voči kongresu za volebné právo pre ženy, ktorý sa konal v roku 1913 v Budapešti. Posledná časť je zameraná na interpretáciu jednotlivých článkov z časopisov.

¹ LENDEROVÁ, M. et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, 2010, 700 s., LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, 304 s.

² BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 506 s.

³ HORSKÁ, P. *Naše prababičky femonistky*. Praha: NLN, 1999, 124 s.

1. Vzdelávanie dievčat – cesta k emancipácii

Vzdelanie, najmä to vyššie, môžeme chápať ako základ spoločenskej emancipácie žien. Boj o vzdelanie mal dlhú históriu, ale až od polovice 19. storočia sa výraznejšie dostal do pozornosti spoločnosti. Rozporuplný bol jeho rozsah, obsah a aj miesto kde sa má dohrávať.⁴ Nejednotné názory vládli na schopnosť dievčat pochopiť a naučiť sa toľko, čo chlapci. Vznikli pochybnosti, či je vhodné, aby sa chlapci a dievčatá učili spoločne. Najvhodnejšie podmienky na získanie vzdelania mali dievčatá zo stredných a vyšších spoločenských vrstiev. Umožňovali im to tak finančné prostriedky, ako aj dostatok voľného času, keďže nemuseli vykonávať manuálnu prácu. Ženské vzdelávanie bolo pôvodne chápané ako získanie vedomostí potrebných pri výchove detí a vedení domácnosti.

1.1 Možnosti vzdelávania dievčat na Slovensku

Hoci sa o rozvoj školstva pre dievčatá v rámci celého Rakúsko-Uhorska najviac postarala Mária Terézia školskou reformou Ratio Educationis v 1777, už pred reformou existovali kláštorné a mestské školy pre dievčatá na najnižšom stupni.⁵ Tento spis síce nehovoril priamo o vzdelávaní dievčat, ale zavádzal povinnú školskú dochádzku pre všetky deti od 6 do 12 rokov, vrátane dievčat. Umožňoval vzdelávanie dievčat na elementárnej úrovni. Do roku 1848 v Uhorsku neboli žiadne štátne školy pre dievčatá zabezpečujúce vyššie vzdelanie. Vzdelávanie v rodine záviselo na viacerých faktoroch, ako sociálne postavenie, finančné možnosti, podpora dievčat v rodine. Obsah jednotlivých predmetov sa sústredil na získanie všeobecného rozhľadu, prípadne na rozvoj umeleckých vlôh. Hudobných, výtvarných a literárnych. Pre väčšinu dievčat sa po ukončení elementárneho stupňa vzdelania školská dochádzka skončila, hlavne v období pred rokom 1848. Mnohé z nich však po ukončení štúdia zostali pologramotné, nevedeli písať. V spoločnosti prevládal názor, že pre potreby žien stačí ovládať čítanie, o písomnosti postará otec, neskôr manžel.

⁴ LENDEROVÁ, M. K hříchu i k modlitbě. Praha: NLN, 1999, s. 39.

⁵ Poskytovali len základné vzdelanie. TOKÁROVÁ, A. Vyššie vzdelávanie dievčat a žien. In História žien. Aspekty písania a čítania. Bratislava: Aspekt, 2006, s. 228.

Zákon z roku 1868 umožnil mestám zakladať meštianske školy pre dievčatá, ale pre nezáujem miest o ich zakladanie bol vydaný dodatok k zákonu v roku 1874, ktorý nariaďoval zakladanie týchto škôl. Vďaka tomu vznikla v Uhorsku prvá vyššia dievčenská škola v roku 1875 v Budapešti. Na Slovensku to bolo o dva roky neskôr v Trenčíne, v 1879 v Levoči, v 1883 v Bratislave a v Banskej Bystrici, a v Košiciach v 1892.⁶

Edukačné inštitúcie boli s vyučovacím jazykom maďarským alebo nemeckým. Pokusy o založenie dievčenskej školy s vyučovacím jazykom slovenským sa spájajú s biskupom Štefanom Moysesom z Banskej Bystrice. Prvé iniciatívy boli neúspešné, úradom prekážala slovenčina ako vyučovací jazyk. V Revúcej v čase existencie prvého slovenského gymnázia vznikla snaha o založenie rovnakého gymnázia aj pre dievčatá. Prvé snahy podnikal profesor revúckeho gymnázia Samuel Ormis. Jeho snaha mala pozitívnu odozvu, gymnázium existovalo v rokoch 1870 až 1874. Krátka existencia súvisí tak so zánikom slovenských gymnázií, ako aj s nízkym záujmom o štúdium na tejto škole. Dievčenská škola sa zameriavala na odbornú prípravu, prácu na pošte, vyučovanie na elementárnych a vyšších školách, prácu v kancelárií, či ako pomocného zdravotníckeho personálu.⁷ Osobne Ormis zastával názor, že rozdiely vo vzdelanosti mužov a žien sa budú ustavične znižovať.⁸

Podmienkou na prijatie na vysokú školu bola maturitná skúška. Školy ukončené maturitnou skúškou boli pre dievčatá zakladané počas posledného desaťročia 19. storočia. Dovtedy bolo dievčatám/ženám vysokoškolské vzdelanie upierané. V spoločnosti prevládal názor, že žena nemala intelektuálne a fyzické danosti na to, aby vzdelanie zvládla. Intelektuálna činnosť oslabovala zdravie ženy, preto sa mala sústrediť na hlavné poslanie ženy. Byť manželkou a matkou. Zaujímavé je, že o zmysle vzdelania pre ženy pochybovali aj niektoré ženy, pretože súhlasili s názorom panujúcim v spoločnosti.⁹ Boli presvedčené, že so vzdelaním nebudú lepšie manželky a matky. Preto vzdelanie považovali za zbytočné. Terézia Vansová v liste

⁶ KODAJOVÁ, D. Vyššie vzdelávanie dievčat na Slovensku v 19. storočí. In Človek a spoločnosť, 2006, č. 4. Dostupné na internete <http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2006/index.html>

⁷ KODAJOVÁ, D. „Učenia v škole bolo mi skôr primálo.“ In CVIKOVÁ, J – JURÁŇOVÁ, J – KODOVÁ, L. (ed.) História žien. Bratislava: Aspekt, 2007, s. 220.

⁸ TOKÁROVÁ, ref. 5, s. 234.

⁹ TOKÁROVÁ, ref. 5, s. 227-228.

svojej priateľke napísala o ženskom vzdelaní nasledovné slová: „U nás , žiaľ Bohu, sú predsudky oproti ženskému štúdiu také zakorenené a také bludné, že to až žiaľ. Najvynikajúcejší mužovia naši myslia, že keď by už raz voľno bolo ženám študovať, že už vtedy nebude dobrých manželiek, ani hospodyniek, že to už všetko bude na univerzitách.“¹⁰

Viacere slovenské ženy sa angažovali v prospech dievčenského vzdelávania. Najmä ženy pochádzajúce z rodín učiteľov, evanjelických farárov a predstaviteľov národno-obrodeneckého procesu, napríklad manželka J.M. Hurbana Anna Hurbanová (matka Svetozára Hurbana Vajanského), dcéry M.M. Hodžu Marína a Ľudmila, a iné.¹¹

Jednou z prvých kvalifikovaných učiteliek na Slovensku sa stala Ľudmila Kuorková, vďaka samoštúdiu. Školský dozorca jej povolil zložiť skúšky na preparandii v Kláštore pod Znievom.¹² Snažila sa vytvoriť slovenskú školu pre dievčatá. V roku 1862 zriadila školu pletenia a ručných prác. Bola populárna, pretože „v podstate zapadali do dobovej predstavy o ženách, ako o bytostiach s varechou, ihlou, prípadne s knihou.“ Škola nemala dlhú existenciu. V rokoch 1866-1872 založila v Martine súkromnú dievčenskú školu.¹³

Významný rok pre ženské hnutie na Slovensku bol rok 1869, vznikol spolok Živena. Na založení sa podieľala Anna Pivková a Ambro Pietor.¹⁴ Vďaka vzdelávaciemu a dobročinnému charakteru sa spolok snažil o zakladanie slovenských dievčenských škôl. Pôvodne sa usiloval o zriadenie vyučovacieho ústavu, ale po zatvorení slovenských gymnázií svoje snahy presunul smerom k založeniu gazdinskej školy, dievčenských vychovávacích ústavov a ústavov pre zamestnanie žien z najchudobnejších vrstiev. S týmto cieľom podávala Živena návrhy na založenie vyššie uvedených škôl v rokoch 1879, 1899

¹⁰ SOKOLOVÁ, V. Ze vzpomínek na Slovensko. In Prúdy, 1936, r. 20, č. 2, s. 98.

¹¹ TOKÁROVÁ, ref. 5, s. 233.

¹² Ústav pre vzdelávanie učiteľov.

¹³ KODAJOVÁ, D. Vzdelanie dievčat – možnosti a limity uplatnenia. In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVA, J. (ed.) Dejiny žien aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajištění historiografie. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 297.; Lexikón slovenských žien. Martin 2003, s. 138-139.

¹⁴ Ambro Pietor sa na pobyte v Prahe po porovnaní pomerov v Čechách a na Slovensku rozhodol, že je potrebné založiť inštitúciu, ktorá by sa starala o duchovné pozdvihnutie slovenských žien. Žiadal pre ženy viac a hlbšie vzdelanie, ktoré nezahŕňalo len znalosť reči a „trocha muziky pre ukratenie času“. In GREGOROVÁ, H. Slovenka pri krbe a knihe. Bratislava: Tatra, 1929, s. 110-111.

a 1910.¹⁵ Stanovy navrhovaných ustanovizní obsahovali právo na vzdelanie pre ženy rovnajúce sa mužskému, možnosť uplatnenia sa na pracovnom trhu a iné.¹⁶ Úsilie v tomto smere bolo márne až do vzniku Československa. Uhorská maďarizačná politika videla v založení slovenskej dievčenskej školy hrozbu panslavizmu. Výhodiskom bola spolupráca s českými a moravskými školami, vďaka ktorej mohli dievčatá študovať v Čechách.¹⁷ Výraznejšie ich začali slovenské dievčatá navštevovať po roku 1900. Študovali najmä na brnianskej Vesne, alebo na iných dievčenských lýceách a reálnych gymnáziách v Prahe, Brne, Hradci Králové, Jičine, Českých Budějoviach, Valašskom Meziříčí.¹⁸ Štúdium Sloveniek v Čechách a na Morave bolo z tohto pohľadu a národnostného významu vnímané ako nevyhnutnosť. Žiadna škola nemala vyučovací jazyk slovenský. Do roku 1918 existovalo na území Slovenska šesť vyšších dievčenských škôl, tri učiteľské ústavy¹⁹ a dve dievčenské gymnáziá.²⁰

1.2.Vzdelávanie dievčat v Čechách a na Morave

I v týchto zemepisných šírkach začalo reformou Márie Terézie dochádzať k zmenám, aj keď s rozdielmi. V českom prostredí bola väčšia individuálna snaha o nápravu dievčenského vzdelávania v podobe dievčenských vzdelávacích inštitúcií. Hoci úroveň nižších škôl nebola vysoká. Často v nich pôsobili ako učitelia vyslúžilí vojaci, ktorí mali problémy s čítaním a písaním.²¹ Rozvoj školstva v Predlitavsku spomalil Viedenský kongres.²² Ako prvé vznikali dievčenské triedy v normálnych školách. V Prahe v roku 1775 vznikla normálna

¹⁵ KODAJOVÁ, D. Vyššie vzdelávanie, ref. 6

¹⁶ KODAJOVÁ, D. „Učenia v škole, ref. 7, s.216.

¹⁷ TOKÁROVÁ, ref. 5, s. 235.

¹⁸V období medzi rokmi 1900 a 1918 študovalo na českých stredných školách 52 dievčat. HOLLÝ, K. Česko-slovenské vzťahy a „ženská otázka“ na prelome 19. a 20. storočia. In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. (ed.) Dejiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajištění historiografie. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 349.

¹⁹ Rímskokatolícky ženský učiteľský ústav v Nitre, Ženský učiteľský ústav v Prešove, Ženský učiteľský ústav uršulínskeho rádu v Trnave.

²⁰ TOKÁROVÁ, ref. 5, s. 235.

²¹ MALÍNSKÁ, J. Do politiky prí žena nesmí - proč? Vzdelání a postavení žen v české společnosti v 19. století a na počátku 20. století.Praha 2005, s. 13.

²² Za vinníka vypuknutia Veľkej francúzskej revolúcie označili rozmáhajúcu sa liberalizáciu pomerov v európskych mocnostiach. V rakúskej časti monarchie sa z aktívneho reformného absolutizmu stal pasívny konzervativizmus. MALÍNSKÁ, ref. 21, s. 44.

škola na Malej Strane. Mala dievčenské oddelenie, najväčší dôraz kládla na ručné práce.²³

V roku 1779 bola v Prahe založená dievčenská škola pri Týnskej hlavni škole, jej história sa datuje až do stredoveku. Ako jedna z prvých v roku 1862 zaviedla češtinu ako vyučovací jazyk.²⁴

Do roku 1787 existovalo v Prahe päť dievčenských škôl. Vyučovacím jazykom na týchto školách bola nemčina. Okrem Prahy boli dievčenské školy napríklad v Kutnej Hore, Plzni, Jičíne, Nemeckom Brode, Českých Budejoviciach, Belej, Klatove a inde.²⁵

V 19. storočí sa zakladanie škôl naďalej uskutočňovalo pod vedením súkromných osôb.²⁶ Významnou českou osobnosťou, ktorá sa zaoberala rozvojom dievčenského vzdelávania bol Karel Slavoj Amerling.²⁷ Zaslúžil sa o založenie školy - Budče, kde vytvoril zvláštne dievčenské oddelenie. Amerling chcel vytvoriť širokospektrálnu inštitúciu, ktorá by spájala učiteľský ústav, vyššiu dievčenskú školu, priemyselné školy, predajne, ústav pre slabomyseľných a hudobný ústav. Myšlienku sa nepodarilo zrealizovať kvôli nedostatku financií. Nemal ani dôveru ľudí, ani organizačné schopnosti na úspešné uskutočnenie svojich predstáv.²⁸ V neskoršom období bol riaditeľom prvej českej hlavnej školy na Novom Meste. Angažoval sa aj v iných oblastiach - pracoval ako lekár v Ústave pre slabomyseľné deti, bez nároku na honorár. Napriek tomu, že jeho predstavy neboli realizované, môžeme o jeho osobe hovoriť ako o duchovnom otcovi prvej dievčenskej školy.

Jednou z prvých českých žien aktivistiek bola Magdalena Dobromila Rettigová.²⁹ Mala praktický pohľad na vzdelávanie dievčat. Zastávala názor, že vzdelanie žene prospeje k úlohe matky, gazdinky a rovnocennej spoločníčky muža. Nevedela si predstaviť, že by žena bola rovnoprávnou partnerkou

²³BAHENSKÁ, M. Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdelávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Praha 2005, s. 9.

²⁴ Historie Týnské školy. Dostupné na: <http://skola.collegiummarianum.cz/o-skole/historie/> (10.5.2010)

²⁵ BAHENSKÁ, ref. 23, s. 9.

²⁶ Uvedomovali si, že v Čechách existujú hlavne školy s vyučovacím jazykom nemeckým. Malo to neblahý vplyv na národné hnutie, pretože deti neboli vychovávané vo vlasteneckom duchu. Znalosť materinského jazyka bola nízka.

²⁷ Karel Slavoj Amerling (1807-1884) český pedagóg, lekár, filozof.

²⁸ BAHENSKÁ, ref. 23, s. 10.

²⁹ Magdalena Dobromila Rettigová (1785-1845) bola prvá česká spisovateľka, autorka sentimentálnych poviedok. Cieľom jej próz bola morálna, citová a voľná výchova.

v manželstve alebo ekonomicky samostatnou. Z tohto dôvodu zriadila školu pre dievčatá z nižších stredných vrstiev vo väčšine miest, v ktorých Rettigovci žili. Vo vzdelanosti videla odstránenie mravných prehreškov, napr. alkoholizmus, násilie páchané na ženách a deťoch, prostitúciu.³⁰

Ďalšou aktivistkou v boji za práva žien bola aj Božena Němcová.³¹ Bola toho názoru, že muži aj ženy sú si rovní. Vyslovila sa za právo na rovnako kvalitné vzdelanie pre ženy. Udržiavala kontakty so slovenským prostredím a snažila sa pomáhať.

Vojtech Náprstek³² po návrate z emigrácie zo Spojených štátov amerických rozvíjal osvetovú činnosť, propagoval emancipáciu žien. Založil v Prahe Americký klub dám. Organizoval vzdelávacie prednášky pre ženy, sprístupnil klubu vlastnú knižnicu.

Vzdelávať sa dievčatá mohli aj v domácom prostredí. Predstavitelia českej inteligencie organizovali prednášky na rôzne témy určené ženám. Mnohé domácnosti sa stali zárodkami ženských salónov. Takéto stretnutia sa konali napríklad v rodine Staňkovcov a Fričovcov³³.

Ďalšia významná aktivistka bojujúca za rozvoj vzdelania pre dievčatá bola Bohuslava Rajská.³⁴ Absolvovala učiteľský kurz a po jeho skončení založila súkromný dievčenský ústav. Svoj život zamerala na osvetovú vlasteneckú činnosť. V roku 1839 založila Spoločnosť českých dievčat, ktorá mala za cieľ vychovať vlastenecky zmýšľajúce matky a učiteľky. Jej spoločensky prospešný život sa skončil po vydaji za postaršieho básnika Františka Ladislava Čelakovského.³⁵

Existovali však aj dievčenské školy, ktoré vznikali pri rôznych ženských spolkoch. Napríklad Karolina Světlá,³⁶ riadila dievčenskú školu pri Ženskom výrobnom spolku českom. Názory na emancipáciu ju priviedli k V. Náprstkovi, spoločne bojovali za vzdelávanie žien.

³⁰ MALÍNSKÁ, ref. 21, s. 16-17.

³¹ Božena Němcová (1817? 1820-1862) česká spisovateľka.

³² Vojtech Náprstek (1826-1894) český vlastenec a mecenáš.

³³ Václav Staňka český lekár. Jeho švagriná bola Bohuslava Rajská, vlastenka a priekopníčka ženského vzdelania. Bohuslava bola aj švagrinou pražského advokáta Josefa Friča.

³⁴ Bohuslava Rajská (1817-1852) vlastným menom Antonia Reissová, pochádzala z nemeckej rodiny. Po presťahovaní sa do Čiech sa rýchlo adaptovala.

³⁵ BAHENSKÁ, ref. 23, s. 12-16.

³⁶ Karolina Světlá (1830-1899) vlastným menom Johanka Rottová-Mužáková.

Začiatkom šesťdesiatych rokov 19. storočia vznikla Vyššia dievčenská škola. Založenie uvedenej vzdelávacej inštitúcie sa spája s menami 2 členov mestskej rady, obaja pracovali v oblasti školstva, Františka Václava Pštrossa a Josefa Wenziga. Druhý menovaný podal 20. septembra 1861 mestskej rade návrh na založenie sedemtriednej dievčenskej školy. Návrh bol schválený 30. októbra 1861. Povolenie od miestodržiteľstva na zriadenie školy bolo vydané 26. apríla 1862, ale bolo podmienené niekoľkými obmedzeniami. Škola mala byť verejná (pod správou mesta), viac priestoru sa malo venovať výučbe náboženstva, nemčiny a dejinám Rakúska. Navrhovatelia však uvažovali o škole súkromnej. Nakoniec sa dohodli, že bude súkromná, ale bude mať len tri triedy vyššej školy. Vznik tohto ústavu povolili 30. septembra 1862. Prvá výučba začala v školskom roku 1863/1864. Do prvého ročníka nastúpilo 93 žiačok.³⁷ Počet študentiek sa každým rokom zvyšoval. K úspechu školy prispieval riaditeľ Viliam Gabler³⁸ aktívny vo verejnom a politickom živote.

Keď v Rakúsko-Uhorska v roku 1873 vypukla veľká hospodárska kríza, Odrazila sa na postoji voči dievčenskému vzdelávaniu. Uvedenú skutočnosť reflektovala výročná správa nemeckého výrobného spolku z prelomu rokov 1873/1874, ktorá uvádzala, že: *„Stále nápadnejšie sa uplatňovala potreba vychovávať aj dcéry k zárobkovej činnosti, získavať v nich oporu rodiny, namiesto aby ich ako doposiaľ považovali za predmet starostí, za bezmocné stvorenia, keď spotreba rodiny rástla rýchlejšie ako jej blahobyť...“*³⁹

Najvýznamnejšou inštitúciou, aká mohla v rámci vyššieho dievčenského vzdelania vzniknúť, bolo gymnázium. Prvý pokus o jeho založenie sa spája s menom Elišky Krásnohorskej.⁴⁰ Podarilo sa jej založiť gymnázium Minerva. Otvorené v septembri 1891.⁴¹ Bolo to prvé dievčenské gymnázium v strednej Európe.

V oblasti vysokoškolského vzdelávania nastal posun najprv v Spojených štátoch, v 40. rokoch 19. storočia, kde promovala prvá absolventka vysokej

³⁷ BAHENSKÁ, ref. 23, s. 40-44.

³⁸ Vo funkcii sa správal zodpovedne, dôkladne vyberal členov učiteľského zboru. Zaviedol inštitút triedneho učiteľa. Pred nástupom do funkcie riaditeľa sa vybral do rôznych európskych škôl, aby získal skúsenosti v riadení a fungovaní vyšších dievčenských škôl.

³⁹ HORSKÁ, P. Naše prababičky feministky. Praha: NLN, 1999, s. 97.

⁴⁰ Eliška Krásnohorská (1847-1926) vlastným menom Alžběta Pechová. Priekopníčka českého ženského hnutia, redigovala časopis Ženské listy, predsedala Ženskému výrobnému spolku.

⁴¹ MALÍNSKÁ, ref. 21, s. 32-43.

školy. Nasledoval Paríž, Zurich, Stockholm, Helsinky, Cambridge, Bern, Kodan, Haag atď.⁴² Dievčatá z Minervy sa v Čechách sa dočkali rok po úspešnom zložení maturitných skúšok na chlapčenskom gymnáziu v roku 1896. Mohli navštevovať prednášky lekárskej fakulty ako hospitantky, len so súhlasom prednášajúceho. V roku 1897 získali prístup na filozofickú fakultu ako riadne študentky. Brány lekárskej fakulty sa dievčatám otvorili až v roku 1901. Prvou lekárkou sa stala Anna Hozáková, ktorá promovala v roku 1902. Do roku 1918 získalo titul doktorky medicíny 60 žien.⁴³

⁴² HORSKÁ, ref. 39, s. 83.

⁴³ HORSKÁ, ref. 39, s. 83-84.

2. Ženské hnutie v Čechách a na Slovensku

Ženské hnutie⁴⁴ sa v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia v našich geografických šírkach ešte stále zaoberalo problémom vzdelávania žien, ženskej práci a postaveniu ženy v spoločnosti. Žena sa pomaly presúvala z domácej sféry života do verejnej. Umožnila to zmena v starostlivosti o domácnosť, keďže v druhej polovici 19. storočia došlo k rozvoju techniky. Priniesol skrátenie doby venovanej domácnosti, získali viac voľného času. Ten ženy postupne modifikovali, venovali sa deťom, priateľom, vzdelávaniu, čítaniu.⁴⁵ Všetko samozrejme záviselo od ekonomického zabezpečenia rodiny. Po tom ako ženy dosiahli na prelome storočí nárok na vysokoškolské vzdelanie, mohli postúpiť do ďalšej etapy, získať politické práva. Tu však vznikol nový problém: aké politické práva má mať žena? Ženy si boli vedomé, že len legislatívna úprava im zaručí rovnosť pohlaví, vyrieši diskrimináciu. Od začiatku 20. storočia sa tento problém snažili ženské aktivistky riešiť. Volali po udelení volebného práva. Dostalo sa do programu niektorých politických strán. Medzi svoje priority ho zahrnula Česká strana lidová založená Tomášom G. Masarykom. V Čechách bol v roku 1905 založený Výbor pre volebné právo žien. Na vzniku sa podieľal poslanec T.G. Masaryk. Výrazným úspechom českých žien bolo zvolenie prvej ženskej poslankyne do českého snemu,⁴⁶ v roku 1912 Božena Viková-Kunětická.⁴⁷

⁴⁴Novšia literatúra nepovažuje ženské hnutie len za organizované, inštitucionálne ukotvené a opakované aktivity väčšieho kolektívu osôb, teda spolky, časopisy a ďalšie inštitúcie. Zaraďujú sa tam všetci, čo sa v podstate zastávali práva žien na vzdelanie, vystupovali v záujem žien. In DUDEKOVÁ, G. Radikálky alebo konzervatívky? In *Histórie žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: Aspekt, 2007, s 81-82.

⁴⁵Viac o možnostiach využitia voľného času hovorila Dennica v článku „*Zamestanie ženy v slobodných chvíľach*,“ Príloha č. 3, s. 52.

⁴⁶Mladočesi navrhli ženu do českého národného snemu v doplnkových voľbách kvôli úmrtiu pôvodného poslanca. Napriek zvoleniu však do snemu nevstúpila, pretože miestodržiteľ František Thun voľbu neakceptoval, odmietol jej vydať potrebné osvedčenia, aby mohla do snemu vstúpiť. Napokon to ani nebolo potrebné, pretože český snem už viac nezasadal. LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích od stredoveku do 20. století*. Praha: NLN, 2010, s. 461.

⁴⁷Božena Viková-Kunětická (1862-1934), spisovateľka, prvá zvolená poslankyňa českého zemského snemu, poslankyňa Revolučného národného zhromaždenia(1918-1920) za Československú národnú demokraciu.

MUSILOVÁ, Dana. Některé aspekty politické činnosti žen v Národním shromáždění 1918 – 1938. In LASICOVÁ, J. (ed). *Sféry ženy. Právne, politické a ekonomické vedy*. Banská Bystrica 2004. s. 205.

Na Slovensku sa volebným právom začala spoločnosť výraznejšie zaoberať až v druhom desaťročí 20. storočia. V rokoch 1912-1914 prebehla na stránkach „Prúdov“ a „Národných novín“ polemika medzi konzervatívnou Ľudmilou Podjavorinskou⁴⁸ a liberálnou Hanou Gregorovou.⁴⁹ Gregorová v získaní politických práv videla rozvoj žien.⁵⁰ Vtedajšie pomery opísala ako: úzke, neprajúce rozvoju schopností, nedopúšťajúce činnosť poslanceckú, politickú, rečnícku v širšom slova zmysle ani zo strany mužov, tým menej žien.⁵¹ Všeobecne však ženy vstupom do politiky nesledovali získanie moci a vplyvu. Ich cieľom bolo predovšetkým zaoberať sa problémami, ktoré boli u mužov na okraji záujmu. Predovšetkým sociálnu oblasť. Ženy sa mali venovať „ženským“ požiadavkám, pretože tým rozumeli najlepšie. Liberálny prúd kládol dôraz na riešenie problémov ochrany matiek a detí, reformu manželského a rodinného práva, boj proti alkoholizmu a prostitúcii. Vstupom žien do politiky by sa tá mala stať kultivovanejšou, morálnejšou a viedla by k povzneseniu národa.⁵²

Na Slovensku bola situácia zložitejšia. V našom prostredí sa ženy neaktivizovali za udelenie politických práv. Aj v prvých desaťročiach 20. storočia bola spoločnosť stále presvedčená, že žena, ktorá sa venuje profesionálnej kariére nemôže byť dobrá matka, manželka, gazdiná. Zlá úroveň školstva a nedostatok inteligencie v slovenskom prostredí sa odrazil aj v úrovni ženského hnutia. Nebolo dostatok osobností, ktoré by emancipáciu presadzovali. Nepriaznivé podmienky mali ženy v kultúrnom centre Slovenska v Martine. Zmienila sa o tom Šoltéssová, ktorá preto odmietla ponuku viesť Dennicu. Predstavitelia Slovenskej národnej strany sa emancipáciou nevedeli stotožniť.⁵³ Až v roku 1913 sa vyslovili za udelenia všeobecného volebného práva, ktoré už zahŕňalo aj ženy.⁵⁴

České a slovenské ženy vzájomne spolupracovali. České ženy sa snažili pomáhať Slovenkám. O ich spolupráci a kontaktoch informovala Hana

⁴⁸ Ľudmila Podjavorinská(1872-1951) spisovateľka, poetka, prozaička, zakladateľka modernej slovenskej literatúry pre deti.

⁴⁹ Hana Gregorová (1885-1958) najradikálnejšia slovenská feministka z obdobia pred vznikom Československa.

⁵⁰ KOBOVÁ, Ľ. Načo je (komu) volebné právo? In CVIKOVÁ, J – JURÁŇOVÁ, J. – KOBOVÁ, Ľ. História žien. Aspekty písania a čítania. Bratislava: Aspekt, 2007, s. 276.

⁵¹ GREGOROVÁ, ref. 14, s. 111.

⁵² LENDEROVÁ, Žena v českých zemích, ref. 46, s. 449-462.

⁵³ HOLLÝ, K. Genéza Dennica, prvého ženského časopisu na Slovensku. In Aspekt. Príbehy žien. Bratislava: Aspekt, 2003-2004, s. 63.

⁵⁴ Živena, 1913, roč. 4, č. 6, s. 185.

Gregorová v knihe *Slovenka pri krbe a knihe*. Vymieňali si informácie a rady prostredníctvom listov, prispievali do časopisov. Kunětická po svojom zvolení do českého snemu napísala list E. Šoltésovej, že za svoju prvú politickú povinnosť považovala: „*Abych horkou bolestí zatížené a krvácející srdce slovenského lidu donesla na formu široké veřejnosti, jako doklad maďarské hrůzovlády.*“⁵⁵

2.1 Slovenské a české časopisy a ženské hnutie.

Ako som už spomínala, názory na emancipáciu žien a oblasť politických práv sa odlišovali. Nielen v rámci Čiech a Slovenska, ale aj v jednotlivých periodikách. Ženské hnutie sa začalo výraznejšie aktivizovať v priebehu boja za všeobecné volebné právo. Na začiatku 20. storočia dosiahol feminizmus v Čechách jeden z prvých vrcholov. České ženské hnutie to nemalo ľahké, ale v porovnaní so slovenským bolo na vyššej úrovni. Dôvodov bolo niekoľko. Úroveň ženského školstva, nesmelá činnosť ženských spolkov,⁵⁶ neochota mužov zapojiť ženy do verejného života.

O stave ženského hnutia napovedá aj situácia ženských časopisoch. Rozdiel medzi slovenskými a českými bol diametrálny. Slovenské časopisy viedli ženy, ktoré mali na emancipáciu a volebné právo pre ženy konzervatívnejšie názory, ako ich české kolegyne. Prvý ženský časopis „*Dennica*“ vznikol za podpory českých predstaviteľiek Terezy Novákovej, Vilmy Sokolovej a Alojzie Langovej.⁵⁷ Bol vytvorený s cieľom mravne vychovávať čitateľky. Redaktorka Tereza Vansová nemala v úmysle z neho urobiť emancipačný prostriedok. Vtísila mu pečať svojej osobnosti a orientovala sa na problémy vidieckej ženy a rodiny. Formát i rozsah časopisu bol spočiatku skromný.⁵⁸ Zakladatelia mali problém s financovaním časopisu i získavaním

⁵⁵ GREGOROVÁ, ref. 14, s.178.

⁵⁶ Spolkový život bol až do polovice 19. storočia doménou mužov. Ženy mali v spolkoch len reprezentačnú funkciu, na praktickom riadení sa nezúčastňovali. Postupne sa začali angažovať v oblasti charity, sociálnej pomoci. ŠALIGOVÁ, A. Združovanie a spolkový život na Slovensku. In. *Aspekt. Príbehy žien*. Bratislava: ASPEKT, 2003-2004, s. 51.

⁵⁷ Tereza Nováková (1853-1912) česká spisovateľka, redaktorka, významná predstaviteľka ženského hnutia. Vilma Sokolová (1859-1941) česká spisovateľka a učiteľka, viedla korešpondenciu so E.M. Šoltésovou, S.H. Vajanským a inými.

⁵⁸ K založeniu *Dennice* došlo v roku 1889. Tendencie vytvoriť slovenský ženský časopis môžeme sledovať od posledných rokov 19. storočia. Bolo nevyhnutné obhájiť potrebu

príspevkov. Časopis „Živena“ vychádzal od roku 1910, zvyčajne dvanásťkrát do roka. Stala sa jedným z najobľúbenejších ženských časopisov, významne prispievala k výchove a vzdelávaniu slovenských žien.⁵⁹ Živena mala charakter kultúrnej revue. Prinášala hlavne literárne príspevky od slovenských spisovateľov, ale aj niekoľko prekladov.⁶⁰ Obsahovala rubriku „Rôzne správy“, ktorá podávala informácie o dianí v ženskom svete, u nás aj v zahraničí. Slovenské ženské časopisy získavali informácie najmä od kolegyň z českých časopisov. Dennica bola v užšej spolupráci so Ženským svetom.⁶¹

České ženské časopisy mali liberálnejšie postoje. „Ženská revue“ vznikla ako tlačový orgán ženského hnutia na Morave z iniciatívy Zdeňky Wiedermannovej.⁶² Cieľom listu bolo oslobodiť ženu od všetkého, čo ju robilo závislou a menejcennou. Urobiť z nej uvedomelého, duševne slobodného, samostatne mysliaceho človeka.⁶³

„Ženský svět“ založila Tereza Nováková v Prahe v roku 1896 ako hlásateľa nových myšlienok a hovorcú mladšej generácie.⁶⁴ Informoval o svetovom ženskom hnutí, rozoberal ženskú otázku a etické problémy.⁶⁵

Tesne pred prvou svetovou vojnou došlo k zintenzívneniu diskusií o tzv. ženskej otázke. Udalosti vyvolali debaty v spoločnosti, ktoré sa týkali nielen úsilia o získanie volebného práva, ale aj emancipácie všeobecne.

takéhoto časopisu medzi ľuďmi vplyvnými a verejne činnými. O to sa snažili Elena M.-Šoltéssová a Terézia Vansová. HOLLÝ, Genéza Dennice, ref. 53, s. 62.

⁵⁹ PÁSTOROVÁ, E. Fond Živeny. In. Knižnica, 2006, roč. 7, č. 6 – 7, s. 60.

⁶⁰ Do časopisu prispievali slovenskí spisovatelia najmä Elena M. Šoléssová, Timarava, J. Jesenský, M. Rázus atď. Vychádzali preklady na pokračovanie napríklad od R. Kiplinga, ruského poeta Viktora Nekrasova, nórskeho spisovateľa Knuta Hamsuna a ďalších.

⁶¹ HOLLÝ, Genéza Dennice, ref. 53, s. 62.

⁶² Zdeňka Wiedermannová-Motyčková (1868-1915) česká učiteľka, patrila k prvým významným aktivistkám na Morave. Spoločne s T.G.M. založila časopis Ženská revue. V roku 1902 založila Jednotu učiteliek moravských.

⁶³ BUREŠOVÁ, J. Počátky veřejné a společensko-politické aktivity liberálně založených žen na Moravě. In AUPO, Historica 28-1998. Olomouc, 1999, s. 82.

⁶⁴ Po vzniku Ústředného spolku českých žien sa stal jeho orgánom. Ženský svět. 1913, r. 17, č. 8, s. 102.

⁶⁵ Venoval sa otázke alkoholizmu, ochrane detí a mládeže.

3. Budapešťiansky kongres a volebné právo žien

V roku 1913 bolo publikovaných niekoľko článkov týkajúcich sa volebného práva pre ženy. Jednou z príčin koncentrácie na túto tému bola prejednávaná reforma volebného zákona v uhorskom sneme, a samozrejme aj kongres za volebné právo žien v Budapešti. Naplánovaný práve na spomínaný rok. Diskusie za aj proti prebiehali na stránkach viacerých českých a slovenských periodík. Svoje názory na emancipáciu vyjadrovali nielen v ženských časopisoch, ale aj v politických denníkoch a týždenníkoch. Prezentované stanoviská viedli k celospoločenskej debate o právach žien. Ženské časopisy nezastávali jednotné hľadisko, preto sa kongres na stránkach slovenských a českých časopisov prezentoval odlišným spôsobom.

Budapešťiansky kongres za volebné právo žien sa konal 15.-21. júna 1913.⁶⁶ Spoločne s Medzinárodnou alianciou za volebné právo žien⁶⁷ zasadala aj mužská liga za volebné právo žien. Medzinárodnú alianciu za volebné právo žien tvorili nasledovné krajiny: Veľká Británia, Austrália, Belgicko, Bulharsko, Čechy, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Taliansko, Island, Kanada, Nemecko, Holandsko, Nórsko, Portugalsko Rakúsko, Rusko, USA, Srbsko, Švédsko, Švajčiarsko a Uhorsko.⁶⁸

Ešte pred hlavným kongresom v Budapešti sa konali schôdzky v Berlíne, Drážd'anoch, Prahe a vo Viedni.⁶⁹

3.1 Predkongresový zjazd v Prahe

Predkongresový zjazd sa konal 9.-10. júna. Zúčastnilo sa približne 80 reprezentantiek z celého sveta, na čele s predsedníčkou Svetového zväzu za volebné právo žien Carrie Chapman-Catt⁷⁰ so zástupkyňami českých ženských spolkov.⁷¹ Božena Viková-Kunětická na zjazde vystúpila s prejavom „Malé

⁶⁶ Dennica uvádza dátum 14-22. júna.

⁶⁷ Vznikla v roku 1904 na zjazde žien v Berlíne. Ženský svět, 1913, r. 17, č. 12, s.164.

⁶⁸ Ženská revue. 1913, roč. 8, č. 5-6, s. 107.

⁶⁹ Ženská revue, 1913, roč. 8, č. 5-6, s. 107.

⁷⁰ Carrie Chapman-Catt (1859-1947) predsedníčka medzinárodnej aliancie za volebné právo žien.

⁷¹ Konkrétne USA, Veľká Británia, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Nórsko, Nemecko, Švédsko, Chorvátsko a Slovensko. In Ženská revue, 1913, roč. 8, č. 5-6, s. 110.

národy a žena," v ktorom sa pri každej príležitosti poukazovala na národnostne pomery v Uhorsku a útlak Slovákov. Používala slová ako „hrôzovládu Maďarov voči menšinám.“ Súčasne vo svojej reči požiadala delegátky, aby preskúmali, prečo jej usporiadatelia nedovolili z politických dôvodov s prejavom vystúpiť aj na nadchádzajúcom zjazde v Budapešti. Mnohé zástupkyne prišli, pretože chceli poznať dôvod neúčasti prvej ženskej poslankyne v Čechách napriek tomu, že potvrdila účasť. Český časopis *Ženský svět* uviedol, ako dôvod fakt, že uhorské úrady nesúhlasili s obsahom prednášky, preto sa Viková-Kunětická rozhodla zjazd bojkotovať, čo dokazuje článok, ktorý hovorí: „*Toto jednání (...) a politické poměry byly paní Kunětické a všem uvědoměle a národne cíticím ženám příkazem k absenci.*“⁷² České zástupkyne pozvali slovenské reprezentantky, ženy z ľudu a predstaviteľky inteligencie. Chceli zahraničným delegátkam priblížiť slovenské ženy, ich kultúru, kroje. Na Slovensku nenašli vhodné adeptky, preto sa stretnutí zúčastnila len spisovateľka Margita Pauliny-Tóthova.⁷³ Ani ona nepredniesla reč kvôli politickým pomerom v Uhorsku.⁷⁴ Živena sa k neúčasti Sloveniek vyjadrila v tomto zmysle, že: „*...dostalo sa i nám Slovenkám veľmi srdečného a širokého pozvania, ale pre rôzne okolnosti nemohli sme mu v plnej miere vyhovieť.*“⁷⁵ Týmto neurčitým vyjadrením sa snažila zachovať si apolitický charakter. V Prahe vystúpila s prejavom predsedníčka americkej Ligy za volebné právo žien Anna H. Shaw.⁷⁶ Súčasťou pobytu bol kultúrny program pre delegátky.⁷⁷ Z Prahy odcestovali do Viedne na ďalší predkongresový zjazd, zdržali sa tam tri dni a odtiaľ pokračovali do Budapešti, väčšinou po Dunaji.

⁷² *Ženský svět*, 1913, roč. 17, č. 12, s. 164-165.

⁷³ *Dennica*, 1913, roč. 16, č. 6, s. 146.

⁷⁴ *Ženský svět*, 1913, roč. 17, č. 12, s. 165.

⁷⁵ *Živena*, 1913, roč. 4, č. 6, s. 186.

⁷⁶ Anna H. Shaw (1847-1919) evanjelická farárka, americká sufražetka, predsedníčka americkej Ligy za volebné právo žien. Rozprávala v duchu hesla „Muž, ktorý je proti volebnému právu, porušuje rovnováhu.“

In On this Day. Dr. Anna H. Shaw, suffragist, dies.

<http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0214.html>(8.12.2009)

⁷⁷ Absolvovali prehliadku radnice, Malej Strany, Hradčian, Belvedru, Obecného domu, Židovského cintorína, Národopisného múzea. Predstavenie opery *Predané nevesty* ukončilo pražský zjazd. Pri odchode sa cudzinky poďakovali za „milé privítanie, za informácie i srdečnosť a za všetko, čoho sa im v Prahe dostalo.“ *Ženský svět*, 1913, roč. 17, č. 12, s. 165-166.

3.2 Kongres v Budapešti

Slávnostné zahájenie kongresu sa začalo bohoslužbami v podaní evanjelickej farárky A.H. Shaw. V kázaní hovorila moderne, „v duchu ženskej otázky.“ Odvolávala sa na výroky z Biblie, na posolstvo Ježiša, ktorý nerobil rozdiely a zomrel za všetkých.⁷⁸ Ženská revue sa na svojich stránkach vyjadrila proti konaniu akýchkoľvek bohoslužieb na ženských kongresoch. Chapman-Cat hovorila o všeobecnej situácii v otázke volebného práva žien.

Slovenský ženský časopis Dennica zverejnil článok o budapeštianskom kongrese z pera Ľudmily Podjavorinskej. O neúčasti Vikovej-Kunetickej článok tvrdil, že v Budapešti jej nedovolili hovoriť o národnostných pomeroch, preto na kongres nešla. Delegátkam sa mala prihovoriť po slovensky, čo jej taktiež priťažilo.⁷⁹ Ako prezidentka Českého výboru pre volebné právo žien mala vystúpiť s prejavom o národnostných pomeroch v Uhorsku. Takýto krok jej nepovolili vzhľadom na miesto konania kongresu. Žiadala rovnoprávnosť pre všetky národy v Uhorsku. Myslela pri tom aj na Slovenky. Aj z tohto dôvodu odmietli účasť ostatné delegátky.⁸⁰ Živena reagovala slovami o hlbokej vďačnosti.

Český Ženský svět priniesol z budapeštianskeho kongresu zoznam rečníčok a ich prednášok. Českým sa venoval podrobnejšie. Za Výbor pro volební právo žen v Praze vystúpila Marie Tůmová.⁸¹ Vysvetlila, prečo sa prvá česká poslankyňa B. Viková-Kunětická kongresu nezúčastnila. Jej reč predstavovala zhustený obsah prednášky Vikovej-Kunetickej. Zdenka Wiedermannová-Motyčková sa o kongrese vyjadrila ako o hlbokej studnici živej vody, ktorá zvlažovala a posilňovala volebné hnutie všetkých národov, českého zvlášť.⁸²

Slovenská Dennica písala o nepriateľskom postoji voči anglickým sufražetkám, ktorý vyjadrila grófka Teleky. Protestovala proti tomu, aby

⁷⁸ Dennica, 1913, roč. 16, č. 6, s. 146.

⁷⁹ Na kongrese mali rečníčky a rečníci právo rozprávať v niekoľkých jazykoch. V angličtine, francúzštine, nemčine a jazyku krajiny, v ktorej sa zjazd konal. České delegátky za takýto jazyk pokladali aj slovenčinu. Úrady však zakázali používanie maďarského jazyka.

In Ženská revue, 1913, roč. 8, č. 5-6, s. 110.

⁸⁰ Ženská revue, 1913, roč. 8, č. 5-6, s. 110.

⁸¹ Marie Tůmová založila v roku 1905 Výbor pro volebné právo žien spolu s Františkou Plamínkovou.

⁸² Ženský svět, roč. 17, č. 14, s. 192.

účastníčky kongresu boli stotožňované so sufražetkami. Na rokovaní sa dohodli, že každá krajina si zvolí jedného delegáta, ktorý bude mať právo konať v mene svojej krajiny.⁸³

Výsledkom VII. medzinárodného kongresu za volebné právo žien bolo prijatie návrhu o zriadení hlavného pracovného stanu pre alianciu v Londýne. Jeho vedením bola poverená dovtedajšia vodkyňa maďarského hnutia za volebné právo žien Rosika Schwimmerov. Mala spolupracovať s redakciou redakcia časopisu aliancie, Jus Suffragii. Kongres na základe viacerých návrhov, ktoré žiadali odsúdenie spôsobu boja anglických sufražetiek, odpovedal nasledovne: *„Poněvadž Světový Svaz pro volební právo žen je dle svých stanov zavázán k přísné neutralite ve všech otázkách týkajících se národnostní politiky nebo taktiky, zakazují mu jeho zásady, aby se vyslovil buď příznivě nebo nepříznivě o methodách sufražetek.“* Prijali návrh o ustanovení trvalej komisie k posilneniu solidarity medzi ženami, na vytváranie vzájomného pochopenia.⁸⁴

Súčasťou kongresu boli poznávacie výlety do okolia - do Tatier, k Balatonu, k Železnej bráne a do Carihradu.⁸⁵

Reakcie na priebeh kongresu a jeho výsledok sa v Ženskom svete a v Dennici odlišovali. Ženský svet ho hodnotil pozitívne, slovami: *„Letošní kongress Světové Alliance byl tak neobyčejně silně obelán z celého světa a i jeho agenda vzrostla tou měrou, že mezi jeho účastníky byla ventilovaná otázka, zdali by se neměly kongressy pořadati v kratším období nežli dvouletém...“* Výsledok bol podľa nich skvelý a nielen vďaka novým skúsenostiam a príkladom, upevneniu solidarity, ale aj kvôli faktu, že keď sa v Uhorsku dostane ženám politického oslobodenia *„...budou (se) odstraňovati křivdy dosud páchané na ubohých Slovácích...Přejeme im ze srdce politického osvobození, poněvadž vřele toužíme po něm samy.“*⁸⁶

Dennica naopak tlmočila názor, že kongres bol podľa účastníčok menej uspokojujúci, ako predošlé. Ženské zástupkyne na kongrese nehodnotila veľmi

⁸³ Dennica, 1913, roč. 16, č. 6, s. 148.

⁸⁴ Ženský svět, roč. 17, č. 14, s. 193.

⁸⁵ Živena, 1913, roč. 4, č. 5, s.156.

⁸⁶ Ženský svět, 1913, roč. 17, č. 14, s. 193-194.

priaznivo. Ich správanie považovala za neefektívne.⁸⁷ Časopisy venovali veľa pozornosti Božene Vikovej-Kunetickej. Všetky sa o nej zmieňovali a informovali o jej názoroch. Bolo to zaujímavé najmä pre slovenské ženské časopisy, pretože poslankyňa bola známa kladným vzťahom k Slovensku. Zastávala sa slovenského národa utláčaného uhorskými úradmi.

3.3 „Už aj ženy!“

Kongres v Budapešti reflektovali aj noviny. Bol pre ne podnetom na sériu článkov týkajúcich sa ženskej otázky. „Slovenské ľudové noviny“ reagovali agitačným článkom na titulnej strane „Už aj ženy!“⁸⁸ V článku opísali postoj ku kongresu, priebehu sa venoval len okrajovo. Viac sa sústredili na úvahu o ženskej emancipácii. Autor uznal právo žien na zrovnoprávnenie slovami: „*Je ozaj na čase, aby sa v dvadsiatom storočí po Kristu Pánu verejne uznalo, že aj žena je práve tak človekom, ako mužský, že je práva tak osobou, jak on.*“ Nadchýňal sa myšlienkami rovnosti a slobody pre ženy, pretože si ju zaslúžia viac ako muži.⁸⁹ Nabádal ľudí, aby podporili ženy v snahe dosiahnuť rozšírenie práv, pretože „...s naším národom to lepšie nebude, dokiaľ sa ženy neprebudia a ženy do politiky lepšie nezamiešajú.“ Odvolával sa na „národnú povahu“ slovenských žien, ktoré by politiku mohli ozdraviť.

Podobným spôsobom sa ku kongresu vyjadril aj „Národný hlásnik.“ „...chyba by bola, keby sme sa v našom časopise nezaoberali s touto veľmi vážnou otázkou, ktorá sa už i našom slovenskom národe dvíha.“⁹⁰ Čitateľov podnecoval, aby o ženskej otázke uvažovali a nepreberali cudzie názory.⁹¹ Ponúka niekoľko dôvodov, prečo by žene mali byť priznané rovnaké práva ako mužovi. Ženu považoval za schopnejšiu, zodpovednejšiu, rozumnejšiu, preto

⁸⁷ „Feministky, cele ženským spôsobom, neraz zabily pol dňa pojednávaním o návrhu, ktorý konečne odvolali.“ Dennica, 1913, roč. 16, č. 6, s. 148.

⁸⁸ Slovenské ľudové noviny, 20. 6. 1913, roč. 4, č. 25.

⁸⁹ „Žena má u Slovanov a zvlášť u Slovákov prevažný životný zástoj. Ženy sú u nás bystrejšie, jak mužský, sú striedlivejšie, robotnejšie, sporivejšie. U nás vlastne skoro všetko žena riadi. Stará sa o deti, o robotu, o šaty, o peniaze.“ Slovenské ľudové noviny, 20. 6. 1913, roč. 4, č. 25.

⁹⁰ Národný hlásnik, 20. 6. 1913, roč. 46, č. 25.

⁹¹ „A preto, keď pán X povedal, že ženská otázka je somárstvo, nuž bola somárstvo nám všetkým, čo sme o pánu X mysleli, že on nad ženskou otázkou viac rozmýšľal ako my. A on kvintus, práve tak nič nevedel o nej ako my. Iba guráž mal väčší – do vynášania najvyšších súdov.“ Národný hlásnik, 20. 6. 1913, roč. 46, č. 25.

vnímal spoločenskú a politickú degradáciu ženy ako bezpredmetnú. Napokon ved': „*Ženy slovenské so svojim čistým srdcom a zdravým triezvym umom lepšie pochopili program slovenskej národnej strany, že slovenské dieťa potrebuje slovenskú školu, ako ich ctení páni manželia, preniknutí ľcikovým páleným i v mozgu i v srdci.*“⁹² Oba články boli napísané v duchu ženskej rovnoprávnosti a rovnosti s mužmi. Fakticky nevideli relevantný dôvod, prečo by žena mala byť diskriminovaná.

⁹² Národný hlásnik, 20. 6. 1913, roč. 46, č. 25.

4. Pohľad na ženskú emancipáciu zo stránok časopisov

V časopisoch vychádzali rôzne články, autori prezentovali rozmanité názory na emancipáciu. Zväčša sa v ženských časopisoch objavovali pozitívne stanoviská, upozorňujúce na „nebezpečné zákutia“ emancipácie, pričom od nej neodrádzali, naopak, snažili sa podávať rady, ako sa úspešne vyhnúť negatívnym dôsledkom. V tejto kapitole predstavujem štyri články zo štyroch časopisov.

Dennica v štvrtom čísle priniesla článok s názvom „*Revolúcia žien*“.⁹³ Autor porovnával ženskú emancipáciu s revolúciou, pretože z tohto snaženia pre ženy mala postupom času vyplynúť zmena spoločenského postavenia. Predpokladal zmenu k lepšiemu a príspevkom podporoval ženy, aby bojovali za svoje práva. Emancipáciu nazval bojom za oslobodenie žien. Pochvalne vyjadril o feminizme a ocenil ženské snahy získať rovnoprávnosť. Negatívny postoj spoločnosti k týmto snahám, podľa autorovho názoru, vyplýval z nevedomosti a nezájmu o hlbšie pochopenie problému. V zmene postavenia žien videli muži ohrozenie ich vlastných pozícií, pracovných i súkromných. Na tieto argumenty autor odpovedal tým, že ich názor bol mylný a vstup žien do zamestnaní, predtým prislúchajúcim len mužom, mal mať pre rozvoj spoločnosti pozitívny účinok.

Ženský svet na túto tému uverejnil článok s názvom „*Konečný cieľ ženského hnutia*“.⁹⁴ Autorka v ňom hľadala cestu, ktorou sa ženy mali uberať. Snažila sa vytýčiť cieľ, ktorý si mali zvoliť. Naznačila, že by sa mali uberať cestou duševného rozvoja, brať pri tom na zreteľ morálnu úroveň, ktorú sa podarilo dosiahnuť ich matkám a starým matkám. Rozvoj ženy by prospel celému národu, ktorý by z neho mohol ťažiť. „*Ženské hnutie má byť toľko prostriedkom, aby žena jsouc uvoľnená a posílena, mohla svoje ženské cítení a poslání plně uplatnit ku prospěchu celku lidské společnosti.*“ Žena, podľa autorkinho názoru, nesledovala svojím konaním sebecké ciele, snažila sa len lepšie slúžiť spoločnosti.

⁹³ Dennica, 1913, roč. 16, č. 4, s. 99-101.

⁹⁴ Ženský svět, 1913, roč. 17, č. 17, s. 228-229.

Je zaujímavé sledovať polemiku medzi dvoma osobnosťami ženskej emancipácie na Slovensku. Viedli ju na stránkach Národných novín⁹⁵ a Prúdov zástankyňa konzervatívneho prúdu Ľudmila Podjavorinská a liberálna Hana Gregorová. Druhá spomínaná vystúpila so svojou prednáškou na zábavno-vzdelávacom večierku v Martine 12. apríla 1913. Ako článok ju uverejnil časopis Prúdy pod názvom „*K ženskej otázke na Slovensku.*“⁹⁶ Ostro v ňom odsudzovala Ľudmilu Podjavorinskú za jej postoj k emancipácii. „*Podjavorinská z modernej ženy robí si posmech... Ideál ženy má zodpovedať...vkusu muža...pre ženu ostáva jej potom už len málo porozumenia.*“ Spisovateľkine názory považovala za spiatočnicke, nevyhovujúce požiadavkám novej doby, ktorá si žiadala zmenu vo vzťahu k postaveniu ženy v spoločnosti. Žena podľa Gregorovej už nechcela len variť, šiť a prať. Chcela dosiahnuť „súlady duše.“ Chcela pomôcť svojmu národu, pracovať na jeho povznesení. Nielen ticho v „kútku sedieť.“ Kritizovala Podjavorinskú za predstavu o tom, ako majú ženy žiť, Gregorová to vyjadrila slovami: „...*žite tichúčko slovenské ženy, v ústraní, lebo len tak zachováte mravnosť.*“ Nepovažovala ich za natoľko silné a schopné udržať si mravnú čistotu, v prípade, ak by získali práva, ktoré žiadali. Naopak, žiadala ich, aby nestratili „podriadenosť ducha,“ ktorú si ich muži tak cenili.

Gregorová dokonca prejavila sympatiu k anglickým sufražetkám, na ktoré sa u nás hľadalo veľmi pochybovačne a odsudzujúco. Toto vyjadrenie bolo opäť reakciou na Podjavorinskej názor, že sufražetky sú len „*kriklavá reklama ženskej otázky.*“ Gregorová odpovedala pripomienkou, že ich snahy si zasluhovali úctu, pretože sa domáhali uznania a rešpektovania svojich práv. Celý článok sa niesol v duchu obrany práv žien. Bol reakciou na stanovisko Ľudmily Podjavorinskej. Gregorová sa snažila vyvrátiť podané argumenty známej spisovateľky, ktorá mala vďaka svojmu postaveniu vplyv na mienkotvorbu slovenského národa. Na Podjavorinskej dôvody prečo nie, podáva vlastné prečo áno. Dáva tak možnosť čitateľovi, aby sám posúdil správnosť dôvodov a vybral si, čo je podľa neho správne. Gregorová sa o Podjavorinskej vyslovuje ako o neobjektívnej a zavádzajúcej. Za svoje postoje si vyslúžila posmech, i odmietanie.

⁹⁵ K Národným novinám z roku 1913 som sa nedostala.

⁹⁶ Prúdy, 1913, roč. 4, č. 5, s. 273-280.

Zachovali sa zmienky o negatívnych reakciách voči Hane Gregorovej za jej názory. Vo svojich memoároch spomína na incident so S.H. Vajanským. Keď ju stretol, odpľul si pred ňou. Zmieňuje sa, že po prednáške v 1912 jej staršia žena na ulici povedala: „...pred vami treba chrániť malé dievčence!“⁹⁷

Negatívne stanovisko voči postojom k emancipácii uverejnila Ženská revue v novej rubrike venujúcej sa prístupu mládeže k ženskej otázke. Do tejto rubriky mali prispievať čitatelia a prezentovať tak svoje predstavy. Na výzvu zareagoval právnik Alois Pazdera príspevkom s názvom „*Stanovisko mladých inteligentů vůči feminizmu.*“⁹⁸ Podľa jeho názoru bol mladý inteligent, myslel tým študenta strednej alebo vysokej školy, na jednej strane príliš idealistický a v žene videl viac ako v nej skutočne bolo. Dôvod bol ten, že kvôli škole nemal čas spoznávať dievčatá a nestretával sa s nimi. Na druhej strane príliš materialistický a žena bola pre neho len prostriedkom na uspokojenie potrieb. Tieto extrémne stanoviská autor odsudzoval. Nehľadal však medzi nimi konsenzus. Vyzval nájsť v žene rovnoprávnu družku na životnú cestu. Náprava pomerov mala viesť prostredníctvom výchovy detí a mládeže. Zmena postoja mládeže, podľa jeho mienky, bol ten správny spôsob nastolenia rovnoprávnosti. „*Rozumně vedené styky obojí mládeže, uvědomění potřeby společné práce, rovnoprávnost obojího pohlaví a vzájemné se podporování, v tom vidím cíl feministických snah.*“

4.1 Ženská otázka a mravnosť

Ženské časopisy pravidelne informovali o novinkách v ženskom svete v každej oblasti spoločenského života, uverejňovala názory na emancipáciu, medailóny významných žien a ďalšie. Dokazuje to Elena Maróthy-Šoltéssová prednáškou na zábavno-vzdelávacom večierku v Martine, ktorý sa konal 24. mája 1913.⁹⁹ Prednáška s názvom „*Ženská otázka a mravnost*“ pojednávala všeobecne o ženskom hnutí. Pokúšala sa robiť osvetu medzi ženami o spôsobe akým sa k emancipácii majú postaviť. Bránila snahy o zrovnoprávnenie v oblasti

⁹⁷ GREGOROVÁ-PRÁŠILOVÁ, D. (ed.). Gregorová, Hana: Spomienky. Bratislava: Tatran, 1979, s. 151-152.

⁹⁸ Ženská revue, 1913, roč. 8, č. 2, s. 37-39.

⁹⁹ Živena ho uverejnila v nasledujúcom čísle na pokračovanie. Živena, 1913, roč. 4, č. 6, s. 168-174. Živena, 1913, roč. 4, č. 7, s. 198-208.

vzdelávania a pracovných príležitostí, ale súčasne upozorňovala na mravnú úroveň. Tá mala byť základom i cieľom celého snaženia: „...zdravé ženské hnutie nejde len za tým, vymáhať ženám vzdelanosť, aby mohli prijímať nové povolania...(ale aby sa) zdokonalili, menovite ako matky, vychovávateľky.“¹⁰⁰ Prostredníctvom emancipácie sa z nich mali stať lepší ľudia, čo malo prospieť celej spoločnosti. Šoltésová pripísala nepriaznivý stav ženského hnutia na Slovensku zlej vzdelanostnej úrovni, chýbajúcemu slovenskému školstvu, národnostnému útlaku. Dotkla sa aj témy volebného práva žien, vďaka ktorej by ženy mohli zahájiť plnohodnotnú činnosť v oblastiach týkajúcich sa najmä žien a detí.¹⁰¹ Tu videla Šoltésová správnu cestu emancipácie.

4.2 Cesta k emancipácii žien

Zatiaľ čo v slovenských ženských časopisoch sa vyjadrovali na tému rovnoprávnosti pohlaví opatrne,¹⁰² v Čechách a na Morave hovorili otvorenejšie a liberálnejšie. Najlepšie to vystihuje podtitul Ženskej revue - *Žena budiž na roveň postavena muži kulturne, právně i politicky!* Jasný názor vo vzťahu k rovnoprávnosti Ženská revue vyslovila v článku „K emancipaci žen.“¹⁰³ Reagovala na stať z *Pedagogických rozhledů* „Proti emancipaci žen,“ informovala o vzniku nemeckého zväzu mužov a žien, ktorý svoje požiadavky zhrnul do piatich bodov – 1. je proti udeleniu politických práv ženám, 2. za zamedzenie prístupu k mužským povolaniam, 3. za obmedzenie úplného prístupu na univerzity, 4. za zrušenie organizácií na podporu slobodných matiek 5. za podporu združení žien venujúce sa národnému povzneseniu, sociálnej činnosti.

S návrhom zväzu časopis Ženská revue absolútne nesúhlasil. Obhajoval pozitívne výsledky v krajinách, kde už volebné právo ženám bolo udelené.

¹⁰⁰ Živena, 1913, roč. 4, č. 7, s. 206.

¹⁰¹ „...k napomáhaniu všeobecného dobra na poliach im najbližším (napr. výchova mládeže, ľudomilstvo, zdravotníctvo, verejná mravnosť atď.)“ Živena, 1913, roč. 4, č. 7, s. 201.

¹⁰² V liste z roku 1897 radila E.Šoltésová T. Vansovej „...to urovnoprávenie a emancipáciu nespomínať, aby sa strachu nenarobilo.“ Tento postoj platil na území Slovenska aj po 16 rokoch. DUDEKOVÁ, ref. 44, s. 84.

¹⁰³ Ženská revue, 1913, roč. 8, č. 5-6, s. 85-87.

Argumenty uvedené zväzom považoval za neadekvátne.¹⁰⁴ Druhý bod, ktorý hovoril o ženskej práci, bol voči ženám nespravodlivý. Individuálne požiadavky žien neakceptoval, mali sa uspokojiť s prácou v domácnosti a rodine. Časopis považoval celý program zväzu za spiatočnícky.

4.3 Ženský ruch v cudzine

Vysoká miera informovanosti českého a slovenského ženského hnutia je evidentná najmä z obsahu ženských časopisov. Pravidelne prinášali novinky z celého sveta. Slovenské časopisy čerpali najmä z kontaktov s českým hnutím. Medzinárodný kongres za volebné právo žien bol pre Ženský svet podnetom na vytvorenie článku rozdeleného do niekoľkých čísel, ktoré sa venovali vývoju ženského hnutia v niektorých krajinách, najmä v Nemecku, Veľkej Británii. Urobil celkový prierez dejinami emancipačného hnutia v týchto krajinách. Článok „*Ženský ruch v cizine*“¹⁰⁵ bol rozdelený do dvoch čísel. V prvej časti sa autorka článku O. Stránska-Absolónová¹⁰⁶ zameriavala na vývoj hnutia v Nemecku. V porovnaní s francúzskym ho vnímala ako pokojnejšie. Počiatky hnutia zasadila do 2. polovice 18. storočia, kedy vzniklo niekoľko pojednaní zaoberajúcich sa postavením žien v spoločnosti.¹⁰⁷ V 19. storočí vznikali rôzne ženské spolky po celej krajine – vzdelávacie,¹⁰⁸ na podporu pracujúcich žien a rozšírenie možnosti uplatnenia na nových pracovných pozíciách,¹⁰⁹ za účelom

¹⁰⁴ Predvolebný boj nebol vhodný pre ženu, muž sa v politike už osvedčil a má teda ostať v jeho rukách. Ani jeden z nich pritom Ženská revue nepovažovala za relevantný. Predvolebný boj podľa časopisu vyzeral nasledovne: „...v alkohole spité nálade podle vášnivosti řečníků měnití své politické názory.“

¹⁰⁵ Ženský svět, 1913, roč. 17, č. 14, s.189-190.

¹⁰⁶ Olga Stránska-Absolónová - sociálna pracovníčka, zaviedla v Čechách poradňu pre matky a deti, rozšírila Sviatok matiek. UHOŘOVÁ, E. České ženy známé i neznámé. Dostupné na: <http://www.csz.cz/view.php?cisloclanku=2009070002> (11.4. 2010)

¹⁰⁷ Theodor Hippel (1774) žiadal oslobodenie žien v prospech štátu a pokrok, historik C. Meiners (1788) napísal niekoľko zväzkové dejiny ženského pohlavia. Uviedol, že sú oveľa vzrušujúcejšie, hrôzyplnejšie a hodné súcitu viacej, ako dejiny hociktorého iného národa. Ženský svět. 1913, roč. 17, č. 14, s. 189.

¹⁰⁸ L. Ottová, A. Schmidtová, H. Goldschmidtová, O. Petersonová založili v roku 1865 Všeobecný ženský spolek s cieľom umožniť dievčatám vzdelanie.

¹⁰⁹ V 60. rokoch vznikol spolek „Lette – Verein“, ktorý sa usiloval zlepšiť podmienky pracujúcim ženám, otvorenie nových pracovných pozícií ženám, hlavne zo strednej vrstvy. Svoje názory šíril na stránkach časopisu Allg. Frauenzeitung. Ženský svět. 1913, roč. 17, č. 14, s. 189.

sociálnej pomoci.¹¹⁰ V roku 1902 bol založený „Spolok pre volebné právo žien.“ Postupne sa začal rozrastať, ale nebol centralizovane riadený, miestne spolky pracovali samostatne. Táto situácia sa odrazila v požiadavkách - niektoré žiadali všeobecné, rovné a priame volebné právo, iným stačilo zrovnoprávnenie s mužmi. Situáciu sa podarilo vyriešiť v roku 1907 po založení „Nemeckého zväzu pre volebné právo žien.“ Organizoval a koordinoval činnosť jednotlivých spolkov, požiadaval o udelenie všeobecného, rovného a priameho volebného práva. Odporca, „Západonemecké združenie pre volebné právo žien,“ bolo založený o dva roky neskôr. Požadovalo zrovnoprávnenie s mužmi v rámci volebného práva.¹¹¹ V Nemecku založili ženy v priebehu 19. storočia množstvo spolkov, ktoré sa spájali do zväzov. Autorka článku opísala nemecké hnutie ako húževnaté, so širokou, dôkladnou organizáciou a disciplínou.

Tá istá autorka sa v pokračovaní článku s tým istým názvom, „*Ženský ruch v cizine*,“¹¹² v ďalšom čísle zaoberala dejinami ženského hnutia vo Veľkej Británii. Podnety na vznik hľadala v dobe a osobe Mary Wollstonecraftovej, ktorá v roku 1792 vydala spis „*Obhajoba práv žien*,“ kde proklamovala právo žien na vzdelanie a žiadala oslobodenie žien v mene materstva.¹¹³ Spomenula aj ďalšiu významnú osobnosť ženskej emancipácie, Johna Stuarta Milla.¹¹⁴ Volebné hnutie sa v 2. polovici 19. storočia rozdelilo na tri prúdy, podľa politickej orientácie. Konzervatívne ženy založili spolok „Primrose-League“, liberálne „The Women’s Liberal Federation,“ a radikálne aktivistky „Women’s Social and Political Union.“ Okrem týchto Absolónová poukazovala na existenciu ďalších 400 spolkov. V 70. rokoch 19. storočia získali anglické ženy pasívne a aktívne volebné právo do mestských zastupiteľstiev, do školských komisií a do „County Council.“ Anglické ženské hnutie sa aktivizovalo na všetkých úrovniach spoločenského života. Pomáhalo sociálne slabším, chorým, otváralo poradne pre ženy, útulky, zariaďovalo poistenie. Autorka článku vyčítala hnutiu len

¹¹⁰ Najmä chudobe a závislým. Za týmto účelom vznikol spolok „Frauenwohl“ (Blaho žien). Založila ho Dr. K. Schirmacherová. Ďalší sociálne zameraný spolok, „Skupina žien a dievčat pre sociálnu prácu pomocnú,“ vznikol v roku 1893.

¹¹¹ Ženský svet, 1913, roč. 17, č. 14, s. 190.

¹¹² Ženský svet, 1913, roč. 17, č. 16, s. 216-218.

¹¹³ Mary Wollstonecraftová (1759-1797) britská spisovateľka, feministka a sociálna reformátorka.

¹¹⁴ Anglický filozof, ekonóm, morálny a politický teoretik. Napísal dielo „*Poddanstvo žien*.“ Bol predsedom londýnskeho spolku pre Volebné právo žien. Ženský svet. 1913, roč. 17, č. 16, s. 216.

priveľkú agresiu v niektorých prípadoch. Dokazuje to nasledujúca veta: „*Ženy po celou dobu víťazili tím, že získavaly širší a širší kruhy lidu. Zdá sa však, že vystupováni jejich v boji, ktoré již není krajním, ale hrubým výstřelkem, hodným surových mužů, rychleji je zbavuje těžce dobytých sympathií...*“¹¹⁵ V Anglicku sa o propagáciu ženského hnutia staralo, podľa informácii autorky článku, najmenej 16 ženských časopisov.

V druhej časti článku z tohto čísla sa venovala hnutiu v Škandinávii. Pomery v týchto krajinách popisovala autorka ako veľmi podobné, postavenie ženy bolo voľnejšie, pretože kultúra sa vyvíjala rovnomernejšie a tlak na dosiahnutie požiadaviek žien spočíval vo vyššom zastúpení ženskej populácie. Ženy často museli zastupovať svojich manželov v obchode a živnosti, a tak získali práva, ktoré im umožňovali viesť obchod samostatne. O škandinávskych krajinách sa hovorilo, že od nich prichádza „svetlo zo severu.“ Myslela tým najmä Fínsko, Nórsko, Švédsko a Dánsko. Autorka pripísala úroveň zrovnoprávnenia žien s mužmi vo Fínsku najmä útlaku, ktorým trpelo zo strany Ruska. V udelení práv ženám videli Fíni posilnenie svojich možností na ceste k získaniu politickej autonómie krajiny, preto ich podporovali. Ženy spolupracovali s mužmi v spoločenskom, kultúrnom a politickom živote. V Nórsku mali ženy čiastočne občianske aj politické práva, mohli zastávať verejné úrady. V Škandinávii bol spolkový život hierarchizovaný, spolky boli združované do príslušných zväzov.¹¹⁶

Z článku je zjavná znalosť pomerov v ženskom hnutí v rôznych krajinách, kde sa ženám podarilo dosiahnuť čiastočné ústupky. Obsahom článku autorka nabádala čitateľky, aby inšpirovali, preberali osvedčené spôsoby boja za práva žien. Varovala pred hrubými praktikami anglických sufražetiek, ktoré si svojimi spôsobmi znepriatelili verejnosť. Opatrnosť bola namieste, česká verejnosť nebola o prospešnosti emancipácie a pozitívnom výsledku úplne presvedčená. Nie všetci považovali ženy za bytosti rovnocenné s mužom, ktoré mali nárok na rovnaké práva.

¹¹⁵ Ženský svět. 1913, roč. 17, č. 16, s. 217.

¹¹⁶ Ženský svět. 1913, roč. 17, č. 16, s. 218.

4.4 Rôzne správy

V ženských časopisoch sa nachádzali aj rubriky, ktoré prinášali čitateľom rôzne novinky z oblasti emancipácie zo sveta aj z domova. Boli to krátke informačné správy väčšinou rozdelené do niekoľkých kategórií. Ženský svet mal takúto rubriku. Nachádzal sa v nej stĺpček s názvom „*Politická práva žen*,“ „*Sociální hlídka*,“ „*Ze dne*,“ „*Z činnosti spolkové*“ a iné.¹¹⁷ Nie každá rubrika sa nachádzala v každom čísle, vychádzali podľa aktuálnej potreby. V stĺpčeku „*Politické práva žen*“ písali o posune v oblasti volebného práva pre ženy. Priniesli informácie o protestnom pochode, ktorý zorganizovali londýnske sufražetky 27. júna 1913. Pochod bol spojený s bohoslužbou a prednáškami. Informovali aj o udelení volebného práva ženám v niektorých zo štátov v Spojených štátoch amerických.

Ženská revue mala podobnú rubriku pod iným názvom: „*Rozhled po kulturním ženském světe*.“¹¹⁸ Pod touto hlavičkou vychádzali stĺpčky „*Odborné a vyšší vzdělání ženské*,“ „*Hnutí ethické*,“ „*Žena ve vývoji hospodářském*,“ „*Volební hnutí*,“ „*Zemská pokroková organizace žen na Moravě*“ a „*Žena v umělecké kultuře*.“ Venovala sa podávaniu informácií dotýkajúcich sa najmä Moravy, keďže vychádzala v Brne. Prinášala novinky zo sveta, ale v rámci českých krajín sa zameriavala na vyzdvihnutie činnosti moravského ženského hnutia, Pokrokovej organizácie moravských žien,¹¹⁹ sústredila sa na osvetu vo vidieckej časti. Bola v protiklade voči českému Výboru pre volebné právo žien, ktorý svoju činnosť takmer výlučne sústredil na hlavné mesto Prahu.

Na stránkach Živeny sa nachádzala rubrika, ktorá niesla meno „*Rôzne správy*.“¹²⁰ Nenachádzali sa v nej žiadne podrubriky, nebola ani taká obsažná, ako tá česká. Prinášala len stručné informácie, najmä z domáceho prostredia. Uviedla napríklad výzvu nasmerovanú Slovenkám, aby podporili Slovenskú národnú stranu, stali sa členkami stranického klubu. Práve vo februári tohto

¹¹⁷ Ženský svět, 1913, roč. 17, č. 12, s. 166.

¹¹⁸ Ženská revue, 1913.

¹¹⁹ Pokroková organizace moravských žen fungovala od roku 1910 do 1. svetovej vojny. Združovala ženy, ktoré sa usilovali o získanie prístupu k vzdelávaniu, o zrovnoprávnenie s mužmi v spoločensko-politickej i ekonomickej oblasti.

¹²⁰ Živena, 1913.

roku sa národná strana vyslovila za volebné právo pre ženy. Podala aj správu víťaznom postupe slovenských ľudových výšiviek na výstave vo Viedni.

Dennica prinášala takéto správy v rubrikách „Zo sveta“ a „Spolkové správy,“ ďalej ponúkala rady z rôznych oblastí, „Výchovoveda,“ „Drobnosti,“ „Zdravotníctvo,“ „Móda“ a ďalšie.¹²¹ V nich informovala čitateľky o vzdelávaní dievčat, rozličných detských hrách, pozitívach dobrých hygienických návykov. Špeciálna príloha Dennice, „Rodina,“ pomáhala ženám v oblasti domácnosti. V článku „Zamestnanie ženy v slobodných chvíľach“ v tejto prílohe radila napríklad aj to, ako majú ženy naložiť s časom v prípade, že domáce práce boli spravené a počasie im nedovoľovalo navštíviť priateľku, či ísť na prechádzku. Poradila im zamerať sa na zručnosti, ktoré nadobudli v mladosti, a ktoré po vydaji nemohli rozvíjať pre nedostatok času. Na vyšívanie, kreslenie, hru na hudobný nástroj, čítanie, aby si písali denník, do ktorého zaznamenajú dojmy, nádeje, plány.¹²²

Z uvedených informácií môžeme vidieť, že ženské časopisy, české a slovenské, mali prehľad o dianí v domácom prostredí aj v zahraničí. Postoje, ktoré k emancipácii zaujali sa však líšili. Slovenské časopisy zväčša poukazovali na negatívne stránky spojené s emancipačným bojom, čitateľkám preto odporúčali nenasledovať príklad zahraničných hnutí. České ženské časopisy radili preberať spôsoby boja ženského hnutia, ktoré považovali za správne a osvedčili sa.

¹²¹ Dennica, 1913.

¹²² Bližšie pozri Príloha č. 3, s. 52.

Záver

Zámerom tejto bakalárskej práce bolo poskytnúť pohľad na ženské hnutie na Slovensku a v Čechách zo stránok ženských časopisov v roku 1913. Oba slovenské časopisy spolupracovali s kolegynami s českých ženských časopisov. Tieto periodiká mali dosah na ženskú časť populácie, snažili sa ovplyvňovať mienku a postoje svojich čitateľiek. Najmä české časopisy prezentovali pokrokové názory, ktoré však neodrážali postoj celej spoločnosti. Udalosti, ktoré sa udiali v nasledujúcich rokoch, prispeli k rýchlejšiemu posunu v oblasti ženských práv. Ženy dosiahli po 1. svetovej vojne a vzniku Československej republiky udelenie volebného práva. Tento nemalý posun nebol vôbec evidentný v roku 1913. Práca sa snažila zistiť, aké nálady prevládali v spoločnosti pred 1. svetovou vojnou. Na základe dostupných informácií som dospela k stanovisku, že ženské hnutie bolo v uvedenom roku v Čechách a na Slovensku na rozdielnej úrovni. Pokúsila som sa osvetliť dôvod tohto rozdielu. Vidím ho najmä v tolerantnosti spoločnosti voči ženským snahám o rozšírenie svojich práv. Výskum potvrdil konzervatívnosť slovenského ženského hnutia, avšak odrážalo spoločnosť, v ktorej sa vyvíjalo. Slovenský národ bol v Uhorsku nerovnoprávny. Ženy boli preto podporované najmä ako opora národných tendencií. Myslím si však, že medzi ženami, ktoré sa o emancipáciu zaujímali bolo celé spektrum názorov, od najradikálnejšej Hany Gregorovej až po najkonzervatívnejšiu Ľudmilu Podjavorinskú. Z textov v tlači a pamätí rôznych žien vyplýva, že postoj k emancipácii žien na Slovensku nebol jednotný. Na Slovensku nebolo ženské hnutie také organizované tak, ako české. Najdôležitejšou ženskou inštitúciou bola Živena, ale ani ona neprejavovala úsilie rozšíriť ženské práva. Neúspešne sa snažila o rozvoj dievčenského školstva. V českom prostredí tieto problémy vyriešili ešte v devätnástom storočí a začiatkom dvadsiateho sa upriamili na problematikou volebného práva.

Začiatkom roka 1913 bola v uhorskom sneme prerokúvaná novela volebného zákona, ktorá navrhovala rozšíreniu volebného práva aj na ženy, ale v konečnom dôsledku tento návrh nebol prijatý. Myšlienka politického zrovnoprávňovania však v spoločnosti postupne rezonovala. Ešte stále

fungoval klasický model usporiadania rodiny a úloha ženy v slovenskej spoločnosti bola vnímaná konzervatívne. Kongres v Budapešti však rozvíril v slovenskej v tlači diskusiu o emancipácii a poskytol tak priestor na zmenu chápania úlohy ženy. Mohli sa začať formovať konkrétne predstavy o ženskej emancipácii, o rovnoprávnosti mužov a žien.

Hlavnou udalosťou roka pre všetky emancipované ženy a pre časopisy určené ženám bol medzinárodný kongres za volebné právo žien v Budapešti. Reakcie na prebiehajúce stretnutie mohli ženy sledovať z mnohých novín a časopisov. Zo skúmaných článkov vyplýval v podstate pozitívny postov voči emancipácii, ale vo vyjadreniach týkajúcich sa budapeštianskeho kongresu a podpory jeho požiadaviek sa ani jedno slovenské ženské periodikum nevyjadrilo jednoznačne súhlasne. Podľa môjho názoru tak konali najmä zo strachu pred možnými konfrontáciami s úradmi alebo konzervatívnymi mužmi. Slovenské politické noviny, ktoré som pri svojom výskume použila, vyjadrili udeleniu politických práv ženám podporu. Názor zdôvodňovali zlepšením národnostných podmienok v krajine. Česká spoločnosť bola v postoji k emancipácii inde. Požiadavky na zrovnoprávnenie ženy sa formulovali oveľa skôr. Prostredie bolo vyspelejšie, malo viac osobností zaoberajúcich zlepšením postavenia ženy. V časopisoch vo vybranom roku písali o aktivitách, ktoré vyvíjali české ženy - organizovali rôzne stretnutia, cieľom ktorých bolo robiť osvetu a približovať význam emancipácie. Články zameriavali na vyjadrenie pozitívnych dôsledkov udelenia volebného práva ženám, pre spoločnosť, ale aj pre ženu samotnú. V Čechách a na Morave sa redakcie časopisov intenzívne zaoberali kongresom. Oproti slovenským periodikám je evidentný pozitívnejší postoj k volebnému právu. Otvorenejšie vyjadrovali priaznivé stanovisko k tejto problematike. Časopisy napriek tomu neinterpretovali celospoločenské stanovisko, ani česká verejnosť nebola presvedčená o správnosti udelenia volebného práva ženám. Avšak ženy vyvíjali snahy za získanie miesta v politickom živote, jeden z prvých výsledkov tejto činnosti môžeme vidieť v prípade Boženy Víkovej-Kunětickej, ktorá sa stala prvou ženskou poslankyňou. V slovenskom prostredí nebola takáto situácia možná, pretože aj poslanci za jedinou aktívnu politickú stranu mali problém získať dostatočný počet hlasov, aby sa mohli dostať do uhorského snemu.

V budúcnosti bude potrebné bližšie preskúmať noviny a časopisy, ktoré písali o ženách a emancipácii pre lepšie priblíženie problematiky. Je to zaujímavý a dôležitý zdroj informácií. Odráža celé spektrum názorov na ženské hnutie. Periodiká často uverejňovali články, ktorými sa stotožňovali. Ak mali opačný názor, za text pridali poznámku, kde vysvetlili svoj postoj alebo sa dištancovali od názorov, ktorá článok prinášal. Ďalším dôvodom sú chýbajúce iné zdroje informácií. Záznamy, ktoré zanechala Živena, nie sú v archívoch spracované a bádatelia stále čakajú na ich sprístupnenie. Jednou z možností sú osobné pozostalosti po významných osobnostiach, ktoré sa dostali do styku s ženským hnutím. Nastáva ale problém so spracovaním týchto fondov v archívoch, prípadne nie sú prístupné z dôvodu ochrany súkromia.¹²³

¹²³ DUDEKOVÁ, ref. 44, s. 81.

Použitá literatúra a pramene:

Dobová tlač:

Slovenská národná knižnica:

Národný hlásnik 1913

Slovenské ľudové noviny 1913

Ženská revue 1913

Ženský svet 1913

Univerzitná knižnica Bratislava:

Dennica 1913

Prúdy 1913

Živena 1913

Literatúra:

ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. Praha: CDK, 2005, 366 s.

BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách. Od středověku do současnosti*. Praha: NLN, 2007, 382 s.

BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze*. Praha: Libri, 2005, 175 s.

BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 506 s.

GREGOROVÁ, H. *Slovenska pri krbe a knihe*. Praha: Leopold Mazáč, 1929, 251 s.

GREGOROVÁ-PRÁŠILOVÁ, D. (ed.). *Gregorová, Hana: Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, 331 s.

HAAN de, F. – DASKALOVA, K. – LOUFTI, A. *A bibliographical dictionary of women's movement and feminisms. Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th centuries*. Budapest: Central European University Press, 2006, 683 s.

HORSKÁ, P. *Naše prababičky femonistky*. Praha: NLN, 1999, 124 s.

LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, 304 s.

LENDEROVÁ, M. et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2010, 700 s.

MAŤOVČÍK, Augustín et al. *Lexikón slovenských žien*. Martin: Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2003, 288 s.

MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý ženy nesmí – proč?* Praha: Libri, 2005, 173 s.

MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyne a senátorky národního zhromáždění ČSR. 1918-1939*. Hradec Králové: Veduta, 2007, 200 s.

NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy a zklamání na cestě k emnicipaci*. Praha: Janua, 1999, 448 s.

PELETSCHEK, S. – PIETROW-ENNKER, B. *Women's emantipation movements in the nineteenth century. A European perspectives*. Stanford: Stanford University Press, 2004, 428 s.

RUPP, L.J. *Worlds of Women. The Making of International Women's Movement*. Princeton: Princeton University Press, 1997, 328 s.

Štúdie v zborníkoch:

BUREŠOVÁ, J. *Okolnosti a souvislosti postupu žen k podobě společensky samostatné aktivní lidské bytosti*. In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 373-386.

BUREŠOVÁ, J. *Počátky veřejné a společensko-politické aktivity liberálně založených žen na Moravě*. In AUPO, *Historica* 28-1998. Olomouc 1999, s. 77-91.

BUREŠOVÁ, J. *Žena na přelomu 19. a 20. století. Společenské postavení českých žen a souvislosti jeho proměn*. In *Acta Historica Neosoliensia* 8/2005. Banská Bystrica: Katedra histórie, Fakulta humanitných vied UMB, 2005, s. 201-216.

CVIKOVÁ, J. *Po boku muža a národa*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. *Aspekt. Príbehy žien*. Bratislava: Aspekt, 2003-2004, s. 71-78.

DUDEKOVÁ, G. *Radikálky alebo konzervatívky? Nové výskumy v oblasti dejín ženského hnutia*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. – KOBOVÁ, Ľ. *Histórie žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: Aspekt, 2007, s. 80-95.

HECZKOVÁ, L. *První léta časopisu Ženské listy. Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská?* In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 232-234.

HOLLÝ, K. *Česko-slovesnké vzťahy a „ženská otázka“ na prelome 19. a 20. storočia*. ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen*

aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 335-355.

HOLLÝ, K. *Genéza Dennice, prvého ženského časopisu na Slovensku*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. *Aspekt. Príbehy žien*. Bratislava: Aspekt, 2003-2004, s. 62-70.

HOLLÝ, K. *Volebné právo pre ženy na stránkach slovenskej tlače roku 1913. Reflexia kongresov ženských organizácií v Prahe a v Budapešti*. In Ružomerský historický zborník II. Ružomberok: Filozofická fakulta KU, 2008, s. 133-144.

JEŽOVICOVÁ, D. *Politické myslenie na Slovensku a emancipačné snahy významných predstaviteľiek slovenskej inteligencie*. In *Sféry ženy – Právne, politické, ekonomické vedy*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, 2004, s. 144-153.

KODAJOVÁ, D. *„Učenia v škole bolo mi skôr primálo.“ Vzdelávanie dievčat v rodinách národovcov*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. – KOBOVÁ, Ľ. *História žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: Aspekt, 2007, s. 211-226.

KOBOVÁ, Ľ. *Načo je (komu) volebné právo? Jeden z príbehov volebného práva žien na Slovensku*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. – KOBOVÁ, Ľ. *História žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: Aspekt, 2007, s. 273-376.

MACHÁČOVÁ, J. *Žena v 19. storočí ako „prívěsek“?* In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 209-213.

MUSILOVÁ, D. *Politická: poslání nebo profese*. In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 387-405.

PALATOVÁ, K. – KRAUSOVÁ, V. – HAVELKOVÁ, T. *Žena pohledem právních norem habsburské říše druhé poloviny 19. století*. In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 501-513.

PÁSTOROVÁ, E. *Fond Živeny*. In *Knižnica*, 2006, roč. 7, č. 6-7, s. 60-61.

SCHUBERT, J. *Školstvo, výchova a pedagogika na Slovensku v rokoch 1867-1918*. In *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava: SPN, 1976, s. 282-321.

ŠALIGOVÁ, A. *Združovanie a spolkový život žien na Slovensku*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. *Aspekt. Príbehy žien*. Bratislava: Aspekt, 2003-2004, s. 51-61.

TOKÁROVÁ, A. *Vyššie vzdelávanie dievčat a žien. Prekážky a stimuly*. In CVIKOVÁ, J. – JURÁŇOVÁ, J. – KOBOVÁ, Ľ. *Histórie žien. Aspekty písania a čítania*. Bratislava: Aspekt, 2007, s. 227-239.

VOŠAHLÍKOVÁ, P. *Kvalifikace, profesionalizace a tzv. ženská povolání v českých zemích*. In ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNIKOVÁ, J. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Sborník ze IV. pardubického bienále. Pardubice 2006, s. 357-371.

Internetové zdroje:

<http://www.csz.cz/> (14.5. 2010)

<http://www.nytimes.com/> (14.5. 2010)

<http://www.ucl.cas.cz/cs/knihovna/archiv-casopisu> (15.5. 2010)

<http://www.saske.sk/cas/> html (4.5. 2010)

Světový kongres pro volební právo žen v Budapešti.

Letoší světový kongres pro volební právo žen je velkou světovou událostí a jeho předzvěsti se zastávkami v Berlíně, Drážďanech, Praze a Vídni dodávaly mu rázu průkopnického průvodu od severu Evropy až do kongressového stanoviště, do Budapeště.

Allianci světovou pro volební právo žen tvoří dnes tyto státy a země: Anglie, Austrálie, Belgie, Bulharsko, Čechy, Dánsko; Finsko, Francie, Halič, Itálie, Island, Jižní Afrika, Kanada, Německo, Nizozemí, Norsko, Portugálsko, Rakousko, Rusko, Spoj. Státy Severoamerické, Srbsko, Švédsko, Švýcarsko, Uhry.

Pro nás Česky byl významným zájezd pražský, jehož účastníla se část delegátek evropských a amerických, přijíždějících od severu. Není bez velké důležitosti takové sejití se žen z celého světa, krácejících za jedinou ideou, takové posílení velké myšlenky, takové semknutí se k projevu solidarity v osvobozovací myšlence člověka.

A spojíme-li tento význam feministický s významem informačním

a poznatkovým našeho národa, o němž cizina, zásluhou nám nepřátelského tisku, ví jen nepravdu, je jasno, že zájezd pražský vyplňoval velmi čestné místo v českém ženském hnutí.

Že zápas žen za občanskou rovnoprávnost je na postupu, dokazuje, že

v krátkém čase posledních 2 let dostalo se volebního práva žen v šesti státech amerických, v Portugálsku a Číně. Tím rozmnoženy o 8 státy, jež mají porozumění pro občanskou svobodu člověka — a to čtyři státy severoamerické, Austrálie, Finsko a Norsko. — Čechy honosí se tím, že mají nejstarší volební právo ženské na celém světě, a to již od r. 1861. Práva toho přestalo se na dlouho užívat, až teprve zase v novější

Carrie Chapman Catt, presidentka mezinárodní Alliance pro volební právo žen.

době, a to od r. 1908 vešlo v užívání. Na vítězné cestě je volební právo žen v Dánsku, Anglii, Uhrách, Švédsku, Nizozemí a Islandě. Zpráva při zájezdu vídeňském, že bylo uděleno plné volební právo ženám v Norsku a Illinois, naplnila feministický svět velkou radostí.

K nám přichází osvobozování ženy od severu. Doufejme, že z Dánska přes Německo a Uhry dopřeje myšlenka svobody člověka i k nám, že i nám ženám rakouským kdysi přece jen vzejde uspokojení z toho, že volnými jsme se staly a že dosáhly jsme prostředku, abychom pomáhaly mužům řídití běh řádů veřejnoprávních a více než dosud pomáhaly všem, kdo pomoci potřebují.

Že nebude to brzy, na to jsme připraveny. Dnes naše žurnalistika sesměšňuje ještě namnoze naše spění za zvýšením kultury ženy-člověka. Dnes naši politikové jsou

lhostejní k našim zápasům. Čekaly jsme, že aspoň ti, kteří veřejně pro volební právo žen se prohlásili, oficiálně zájezdu pražského se účastní. Nestalo se tak!

Než všechny ty nepříznivé úkazy nás ani na okamžik nezadržují, abychom energicky bez oddechu vedly své zápasy dále, které tím houževnatěji povedeme, až všechny země české k spravedlivému boji se spojí, aby tím rychleji a jistěji kráčely k metě vytknuté.

Zdar snahám českých žen, zdar snahám všech žen po svobodě toužících!

Dny v Praze.

(9. a 10. června.)

Část světového hnutí za volební právo žen měli jsme v Praze 9. a 10. června. Uvítací komité s Výborem pro volební právo žen v čele uspořádalo uvítání, pohostění a slavnosti. Pracovními dny zájezd do Prahy nebyl — není to ve dvou dnech také možno — byla to pouze zastávka — a vše, co k pobytu hostů v Praze se vztahovalo, mělo ráz výlučně slavnostní, reprezentační.

Zastoupeny byly tyto cizí země:

Amerika, Anglie, Dánsko, Finsko, Francie, Holandsko, Norsko, Německo, Švédsko, tedy všechny severní země k Allianci přičleněné. Ze slovanských zemí byly tu: Chorvatsko a Slovensko. Morava byla zastoupena čtyřmi delegátkami: L. Konečnou, A. Gebauerovou, M. Roháčkovou a Z. Wiedermannovou-Motyčkovou. Bylo nápadno, proč zastoupeny nebyly Němky rakouské, tím více, když Vídeň Česky oficiálně pozvala (aspoň Česky moravské). Jaký rozdíl je mezi Němkami rakouskými a německými? V Budapešti Němky z Německa přestaly mít veškeren ohled na to, že před malým okamžikem byly hostmi Českého národa a zrovna jejich delegátka pražského zájezdu to byla, která mezi kongresistkami tendenčně kolportovala „Das freie Wort“, v němž byli jsme šeredně postaveni před cizinou.

Pražský zájezd vyvrcholil ve slavnostní schůzi v obecním domě, již předcházelo uvítání na nádraží, oficiální uvítání na radnici městskou radou a uvítacím komitétem, projížďka Prahou a hostina. Za

městskou radu uvítal hosty česky a francouzsky obecní starší J. Emler. Je třeba zaznamenati, že zástupce Prahy v proslovu svém nazval volební hnutí ženské jako jedno z nejlidštějších a nejethičtějších.

Úvodem ke schůzi slavnostní přednesl na varhanách skladatel Bedřich Wiedermann koncertní fantasii na chorál „Sv. Václave“ a Pévecké sdružení učitelů pražských zazpívalo národní písně.

Zahajovatelka pí. Fr. Plamínková vytkla úvodem národní ráz českého volebního hnutí ženského, míní, že právě nyní je století ženy a teprve pak nadejde století dítěte. „Bez svobodné ženy není svobodného národa“, tímto apellem na národ reprezentovaný ve veřejném životě muži, končí svou řeč a vítá vzácné hosty.

Poslankyně Božena Viková-Kunětická přednesla řeč, kterou chtěla míti původně na budapeštském kongresu. Jádrem jejím bylo vyličení bědného postavení Slováků v Uhrách. Celá řeč v doslovném znění je v „Právu Ženy“ v č. 19. atd.

Zde poukazujeme jen na pochybený postup celé této akce. Nevymyká se tak docela z programu kongresového jednání o volebním právu žen, neboť do rámce občanské svobody spadá i svoboda národní. V tématu „Občanské postavení ženy slovácké v Uhrách“ bylo lze docela dobře poukázat na bezprávnost slovácké ženy a její rodiny, na její bezprávnost jako uherských občanů národnosti slovácké, zrovna tak jako delegátka finská

nemlčela k utiskování Finů Rusy. K tomuto úkolu byla by však bývala lépe na místě žena ve světovém hnutí volebním již pracující a znající způsob i tendenci jednání kongresových. Poslankyně Kunětická sama v řeči své přiznává se, že jest jí volební hnutí mezinárodní cizí a těžce pochopitelné a také postup celé akce tomu nasvědčuje.

Bezpečně tvrdíme, že mohlo se na kongresu o slovácké ženě i v původním rozsahu promluvit a litujeme, že se tak nestalo. Mohlo se tam dokonce mluvit i slovensky, neboť na veřejných schůzích kongresem pořádaných je dle organizačního statutu mimo angličtinu, francouzštinu a němčinu přípustná i řeč země, v níž se kongres koná. Že slo-

Reč poslankyně Kunětické byla ve francouzském překladě rozdána cizím hostům a ostatním kongresistkám poslána do Budapeště.

Vůdkyně pražského zájezdu kazatelka Dr. A. H. Shaw z Ameriky jako předsedkyně Svazu pro volební právo žen ve Spojených státech severoamerických promluvila o poměrech amerických, za Dánsko promluvila pí. Munch; za Finsko poslankyně Dr. Jenny af Forselles, která sdělila posudky vynikajících mužů finských o výsledcích poslanecké činnosti žen, vesměs příznivé; za Moravu předsedkyně Zemské pokrokové organizace žen Lu d. Konečná, která uvítala hosty za moravské Česky a projevila odhodlanost a pevnou vůli moravských žen v pokračování zápasu volebního; za Francii JUDr. Věrone, proslulá pražská advokátka, která přinesla petice podepsané Pařížany a Pařížankami za uznání volby posl. Kunětické; za Německo Reginé Deutsch, za Anglii Mrs. Auerbachová, která vzpomněla velkých reformátorů českých, a Kath. Galty, sufražetka irská, která zažila všechny důsledky boje sufražetek: byla ve vězení a 7 dní hladověla; za Chorvatky Ljuba Iveković; za Norsko Gina Borchgrevink; za Holandsko Dr. Alleeta Jacobs, která přinesla vřelou vzpomínku na Komenského.

V úterý 10. bylo dopoledne věnováno prohlídce Prahy, v poledne byl společný oběd v „Domácnosti“, po něm projížďka Královskou Oborou a na to byl podáván čaj v Ženském klubu; večer pak byli hosté přítomni představení „Prodané nevěsty“ v Národním divadle. — Ve středu ráno odjízděly kongresistky do Vídně.

Rev. Anna Howard Shaw,
předsedkyně americké Ligy pro volební právo žen.

Rosika Bedy Schwimmer,
hlavní vůdkyně maďarského ženského hnutí.

venština je řečí země uherské, bylo by se vedení kongresu dokázalo a různojazyčným hostům svým již přijatým nebyla by mohla vláda uherská zabráňovati mluvit v jazyku nemaďarském; ostatně tato otázka byla již druhořadá a záleželo hlavně na provedení bodu prvního. Zde byla nejakutnější příležitost k pevnému semknutí se českých žen, k neústupnosti od jejich požadavku. Na kongres budapešťský měly se dostavit i ženy slovácké, aby byly živým dokladem obžaloby, tlumčené českými sestrami.

Po takovýchto zkušenostech to přímo křičí po jednotném volebním hnutí v zemích českých, po vzájemném dohodování, společné úradě a společném jednání, aby byl výsledek. Nemůže se dále tak roztráštěně postupovat jako dosud, protože je třeba početné a pevné síly k činu k docílení toho, co žádáme. Jedna za všechny a všechny za jednu, všechny společně za společnou myšlenku.

Dny ve Vídni.

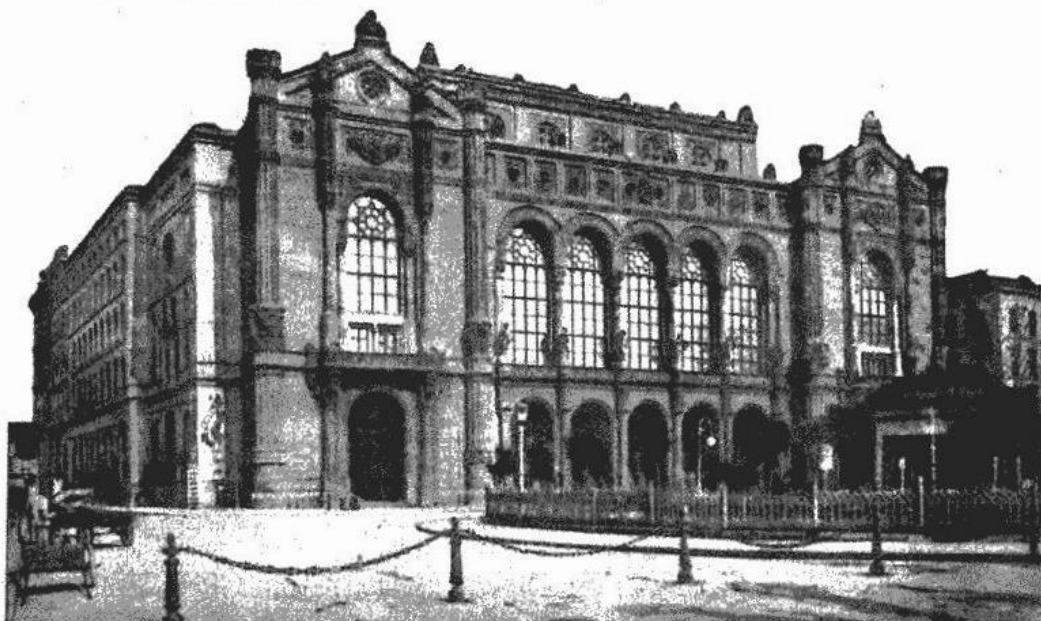
I ve Vídni byla slavnostní schůze, kterou zahájila vůdkyně volebního hnutí vídeňského, paní Nina v. Fürth sdělením, že právě v Norsku dostalo se ženám rovného volebního práva s muži, což bylo s velkým jásotem vzato na vědomí. Řeči promluvili: A. Furuhjelm z Finska, Mil. Garrett Fawcett z Londýna, posl. Dr. J. af Forselles z Finska, Mar. Stritt z Německa, Dr. A. Jacobs z Hollandska, Anna Wicksell ze Švédska, Dr. A. Shaw z Ameriky a jánové Col. Manssfeld z Utrechtu a Konst. Noske z Vídne.

Zastupitelstvo mě-ta Vídne zájezd ignorovalo

Demonstrační projížďení Vídni a zastávka v parlamentě mělo znamenitý úspěch agitační.

Při této příležitosti depulace nĕm. Výboru pro volební právo žen informovala se u předsedy ministerstva i jednotlivých poslanců o spolkovém zákoně. Ještě panská snĕmovna má návrh projednati.

Po třidenním pobytu ve Vídni odjely kongresistky většinou po Dunaji do Budapeště.

Městská reduta (vigadó) v Budapešti, místo VII. kongresu světové Alliance pro volební právo žen.

Dny v Budapešti.

Kongres byl zahájen slavnostně v neděli 15. června a ukončen byl formálně v pátek 20. slavnostním večerem na rozloučenou. Avšak ještě v sobotu 21. dopoledne konala se schůze, jež některé neukončené věci musila dodělati. Rokování sjezdová konala se ve dvou denních schůzích: dopoledne od 10. do 1.—2. hodiny, odpoledne od 3. do 6. Mimo to byly konány večerní veřejné schůze s různými přednáškami. Nad to měla ustavující sjezd Mezinárodní liga mužů

pro volební právo žen, dělnické ženy strany sociálně-demokratické měly svoji veřejnou schůzi a spolek žen-hospodyní uspořádal veřejnou schůzi, aby v život vyvolal stejnou organizaci i v Uhrách. Mimo to byla pořádána schůze pro mládež. Účastenství na kongrese bylo veliké — na 3000 žen i mužů. Delegátka s právem hlasovacím bylo přes pětřetiho sta.

Sedmý kongres pro volební právo žen byl ve kolepou manifestací pro občanskou rovnoprávnost ženy v celé říši rakousko-

uherské svými pozoruhodnými předběžnými konferencemi v Praze a ve Vídni a zvláště svým bohatým a hlubokým jednáním v Budapešti. Lze se nadíti, že kupřiznivému řešení otázky volebního práva žen v Uhrách přispěl měrou nemalou.

Ale vzhledem k některým okolnostem nemůžeme se vyhnouti některým výtkám:

Především by měly odpadnouti jako část slavnostního zahajování sjezdového bohoslužby kteréhokoliv vyznání.

Celý kongres by měl mítí ráz více lidovější, účastenství na něm levnější a přístupen i méně majetným vrstvám, aby nedělal dojem kongresu dámského, nýbrž v pravdě ženského. Bylo by si přáti, aby vystupování všech žen na schůzích i ve čirých kongresových bylo i vnější úpravou jednodušší, jak toho pěkný, následování hodný příklad dává sama předsedkyně Alliance Chapman Catt, žena velice bohatá duševními i hmotnými statky, a mnohé jiné ženy. Rafinovaná smyslná p-rádnost, která se právem ženám vytýká a která jest pro lidskou společnost škodlivá, měla z kongresů pro volební právo žen naprosto vymizeti.

Přednášky a hlavní otázky porad.

Obsah hlavních přednášek a debat, některé řeči pak doslovně uveřejněny budou postupně v „Právu Ženy“. Zde se musíme spokojiti s výčtem probraných temat přednášek a diskuse. Ale již z tohoto pouhého výčtu vysvitne směr, důležitost a hloubka kongresového jednání.

Při zahájení promluvila významnou zahajovací řeč presidentka Chapman Catt, v níž zrcadlila se všeobecná situace otázky volebního práva žen.

Přednášky: „Volební právo žen a eugenika“, německy promluvila Marie Stritt, předsedkyně říšsko-německého Svazu pro volební právo žen. — „Proč moderní žena potřebuje volebního práva“, anglicky Jane Addams ze Spojených Států. — „Volební právo žen a demokracie“, francouzsky Dr. Gulli Petrini ze Švédska. — „Naše důvody“, anglicky rev. Anna Shaw, předsedkyně Národního svazu pro volební právo žen v Americe ze Spojených Států. — „Jak se mají chovati organisace pro volební právo žen k politickým stranám?“ za zpravodajství Anny Wicksell ze Švédska a Charlotty Marshall z Anglie. „O výsledcích volebního práva žen“ referovaly ženy mající volební právo, které byly svými vládami vyslány jako oficiální kandidátky. — „Nová matka nového světa“, anglicky Perkins-Gilman ze Spojených Států. — „Obchod s děvčaty“ a „Co udělaly politicky zrovnoprávněné ženy pro řešení tohoto problému“, skvělou úvodní řečí zahájila presidentka Catt a

referovali poslanec Dr. Al. Giesswein z Uher, Anna Furuhjelm z Finska, Alice Park z Kalifornie a j. — „Jak získati pro volební hnutí ženy dosud neuvědomělé, ovládané starými tradicemi a mravy? Jak hospodyně? Jak ženy nábožné? Jak ženy vědecky pracující? Živnostnice? (Mluvily různé řečnice.) — O založení ústřední kanceláře a mezinárodní tiskové kanceláře. — O budoucnosti orgánu Alliance „Jus suffragii“.

Na ustavující poradě Světové ligy mužů probírána temata: „Jak mohou muži podporovati boj o volební právo žen?“ (Dr. Karel Drysdale z Anglie, Dr. Alexander Giesswein z Uher, Dr. André de Maday z Uher, C. V. Mansfeld z Holandska). — „Volební právo žen a hospodářské, mravní a politické zájmy muže“ (prof. Em. Beke z Uher, rev. Stépán Wise ze Spojených Států, Emil z Hoffmannsthalu z Rakouska).

České zastoupení.

Za Volební výbor pražský, jenž jest sesterským sdružením Mezinárodní Alliance pro volební právo žen, byly přítomny pí. odb. uč. Marie Tůmová z Prahy a hudeb. virtuoska Schöntagova z Prahy; za Ústřední spolek českých žen v Praze pí. Štěpánková-Moravcová; za Zemskou pokrokovou orgauisaci žen na Moravě její sekretářka pí. red. Zd. Wiedermannová-Motyčková.

Hlavní projev za české ženy učinila pí. M. Tůmová anglicky. Vyslovila politování, že nemohla kongresu účastnit se pí. posl. Viková-Kunětická. Stručně vyložila, proč nebylo přáno zvolené poslankyni zasedati v zemské sněmovně a vyslovila naději, že český lid při nových volbách zase zvolí ženu za poslankyni. Předhodila Maďarům utiskování Slováků a apostrofovala maďarské matky, že se nenaplní hymnická slova slavného maďarského básníka Petőfiho o „Svaté lidstva Volnosti“, dokud ony nevychovali všech svých synů v duchu pravé svobody.

Paní Štěpánková-Moravcová při slavnostní příležitosti česky a německy tlumočila kongresu pozdrav českých žen, stručně naznačila vývoj českého volebního hnutí a zdůraznila hrdost českých žen na první českou poslankyni.

Pí. red. Zd. Wiedermannová-Motyčková při závěrečné slavnosti kongresu stručně vyložila situaci volebního práva žen na Moravě, poukázala k těžkým zápasům, než ženy českého národa dosáhnou takové občanské rovnoprávnosti, již se těší ženy v některých státech Amerických, v Australii a na severu Evropy, ukázala na potřebu Ústředního výboru pro volební hnutí žen celého českého národa a vyslovila naději, že na budoucím osmém kongresu světové Alliance tento Ústřední volební výbor český bude již zastoupen.

MARIENKA KUPČOKOVÁ:

ŽENA A POVOLANIE.

Zena a povolanie! Eh, zastaralá, otrepaná fráza! Tak si iste pomyslí nie jedna z milých čitateľiek. A predsa, keď si spomenieme, že ešte pred 10—15 rokmi skoro nič, ba len málo hovorilo sa v našich malých mestečkách o ženách a ich samostatnom povolaní.

Doba, kde dievča v perkálových šatočkách, so zapýrenou tvárou čakalo na vznešeného a čarokrásneho mladíka, dávno prešla. Dnes vnučky týchto vzácných paničiek navštevujú kupeckú školu, gymnásium, universitu, a ani nezbadáť na ich tvárach, že Homérova Illiada, čítaná v pôvodine, robí im ťažkosti. A keď tento moderný pochop ešte len školou sa končí, a dievča s diplomom zostane doma sedieť, — to platí len na dnes, zajtra. Veď každý za prirodzené uzná, že svojou vedomosťou obohacujú národ, — a preto sa učily a mrhaly svoju mladosť, aby diplom využily.

Pevne verím, že i tým dievčatom z takzvaných panských domov bude veľmi príjemná vec, mať diplom, a dokázať mnohým priberčivým a večne sa ženiacim mládencom, ako nereflektujú na vydaj, aspoň nie na taký, ktorý ich práve len že oslobodí od staropaneňstva.

Nechcem spomínať ženy v Amerike, alebo v Nemecku. Prizrieme sa len na naše najbližšie sestry — Češky. Kofká pilnosť, vytrvalosť u nich! Ale už i ten rodič, Čech, nerobí rozdiel medzi chlapcom a dievčaťom, bo vidí, že vydaj je pre dievča dráha veľmi neistá, a že veľmi malé percento žien dožije sa toho, aby voveslovalo do šťastného manželstva. Počet dievčat sa vždy vzráha nie len u veľkých národov, ale aj — u nás. Jestli sa dobre pamätám, v Anglii je o jeden million viac dievčat, než mladíkov.

Vlastne ani nechcem hovoriť len o ženách, ktoré sa nevydaly. Veď život bez práce je vraždenie ducha. Mnohé z nás ešte i teraz, keď príslovie: „čas je peniaz!“ čím viac sa uplatňuje, ostávajú ničotne sedieť. Lebo neuvedomily si najmodernejší pochop, že i ženám je treba určitého povolania. Musíme i samy uznať, že kariéra emancipovanej ženy nedovoľuje žiť len z mozofov muža, alebo otca. Chce mať i ona podiel na nej a pracuje, už či duševne, či telesne.

Od krátkych pár rokov veľmi sa zmenilo a sa ešte zmení polozenie žien. Väčšia časť mladých dievčat opovrhuje tým večitým nič nerobením, menením toilet, frisírovaním, flirtovaním, bezvýsledným na-

hováraním k vydaju a hlúpym dvorením. Lebo ich ambícia vyžaduje vážnejšej práce!

Lež čo povedať o tých mladých ženách, ktoré nemajú deti? Od istého času stáva sa to čím diaľ modernejším i na našom Slovensku. A keď i majú jedno, najviac dve, dosť. Kým sú deti malé, držia sa im — domáce slečny, bo maminka nestačí na ne dozreť. Sotvaže dožijú 10. rok, už idú preč z domu. Chlapec do vyšších škôl, dievča pravda len do polgárky. Chúďa, načo by sa i malo trápiť, myslí si takáto veľmi rozumná matka, — ja som sa vydala, vydá sa i ona. Takáto matka, ktorá sa uspokojí s takýmto ničím, je na pofutovanie.

Tu sa mi nadhadzuje otázka: Či by dievča, ktoré ide do polgárky, a platia za ňu desiatky, ba stovky, nemohlo ísť do škôl českých, kde nie len že nadobudne viac vzdelania a vedomostí, — ale môžeme byť istí, že sa neodrodí, a nepríde domov s maďarónskym duchom. Ba privykla by si na myšlienku, že ženám na to dal Boh rozum a vedomosť, aby ho využily k svojmu dobru.

Veď žena i bez vyššieho akademického vzdelania môže sa uplatniť. Toho najväčším dôkazom bola na jar r. 1912 usporiadaná výstavka ženských prác v Berlíne.

Tam bola zastúpená a na obdiv vystavená práca ženy, ako pestiteľky hydu, ako roľníčky, tkáčky, vyšivačky, krajčírky, — ďalej ako šikovnej kresličky, hudobníčky a žurnalistky.

Na veľkých tabulách vypísaná bola štatistika žien, ktoré navštevujú universitu. Najviacej z nich študuje medicínu, potom filozofiu a národné hospodárstvo.

Spytujem sa vás: či by sme sa i my nemohly o pár rokov pochváliť a ukázať svetu, že i my Slovenky sme ženy nadané, vytrvalé, do krajnosti pilné, za vedomosť a vzdelanie až zertvujúce? Veď Boh nás obdaril tak rozumom, ako Češky, Nemky, alebo Angličanky, tedy neskrývajte ho, nebudme zaznávané Popelky. A keď naša chudoba odvádzala by nás od takého smelého kroku, úfajme najšť pomoc v našom najbližšom národe českom.

Vedeť pracovať — je umenie.

Áno, aby sme vedely umne pracovať, musíme predne najšť predmet nám duševne zodpovedajúci, ľudstvo obohacujúci, ľudstvo blážiaci. Voľme si tedy zamestnanie, prácu takú, ktorá nám zabezpečí životnú existenciu.

Zázračná sila spočíva v našej duši. Ne-pochopiteľné túžby, svety sľubujúce možnosť pohnú sa v našich tajných vnútorných skrýšach. Tak, ako keď z tmavej podzemnej bane vynesie baník rúdu zlata na povrch zeme, tak i my odhalme svetu našu duševnú hodnotu.

Skúmajme samých seba. Zaoberajme sa samy so sebou, vážne, úplne, prísne, ale nie malodušne, alebo sebelichotivo. Najprv pozrime, kto sme vlastne, a k akej práci máme schopnosť. Posúdenie samého seba je ťažké, a dvojnásobne ťažké u žien. Mnohé z nás hľadajú na to, čo povedia k ich kroku rodičia, tetky, rodina, — no nadovšetko bojíme sa, aby nás neodsúdila — spoločnosť.

Po druhé, žena, ktorá sa chce stať samostatnou, musí sa zriecť všetkého pohodlia, do istej miery aj voľnosti a ľahkého života. Musí si osvojiť veľa, o čom pri pohodlí ani nespívala, a sice musí vydobývať svoju životnú existenciu, musí privykať na utrpenie, a prípadne i na biedu. Lež čo na tom? Len budeme silné a dovoľme uplatniť v duši našej skrývajúcim sa schopnosťam. A keď potom vykoristíme od života prácu, ktorú i naša duša posvätila, vtedy povolanie, práca postaví do nového svetla našu ženskú vzdelanosť.

Mám na mysli mladú Francúzku, aviatičku Helenu Dutrieu. Pred piatimi rokmi bolo prvý raz počuť jej meno; vtedy bola ešte takrečeno dieťaťom, s jemným hláskom, a ešte jemnejším a až na zlomenie slabým organismom. Lietať naučila sa v tak krátkej dobe, že vzbudila obdiv u svojich kollegov aviatikov. Svojím prvým lietaním prevýšila svoje kollegyne, ba aj chýrečných mužských pilotov. Ona nebila sa o výšosť, alebo diaľku, ale produkovala také lietanie, že pohľadom na ňu chladla krv v žilách aj tých najsmelších aviatikov. A svoju smelosť zaplatila temer životom. Vynašla takzvané „strelné lietanie,“ pri ktorom aeroplán na hor i na dol rovno krája povetrie, nekrúti sa v povetří, nerobí okľuky, ale ako strela letí k vytýčenému cieľu. Pri jednom takomto lietaní s ohromnej výšky spadla Helena Dutrieu, a zkrvavenú, dolámanú odniesli ju do nemocnice. Všeobecne sa myslelo, že táto krehká žena, keď i nepodfahne smrťou, ale viac sotva sadne na lietadlo. Tí, čo tak mysleli, veľmi sa sklámali. Helena Dutrieu po vyzdravení produkovala také divy so svojím lietadlom, že obecenstvo každou minúťou očakávalo katastrofu.

Francúzska vláda vyznačila ju záslužným krížom, a Helena Dutrieu stala sa

miláčkom celej Francie. Obzvlášte ženy francúzske robia jej veľké ovácie, bo sú presvedčené, že ona nie len sebe, ale ženám celej Francie vydobyla uznanie.

Myslím, že je toto väčší a krajší dôkaz a vymáhanie rovnoprávnosti, než hádzať bombami, páliť listy a verejné budovy a ničiť umelecké predmety.

Hor spomenuté uvádzam len ako príklad. Bože dobrý, veď sme my Slovenky ešte ďaleko od toho, aby sme o tom mohli i len snívať.

Väčšia čiastka žien nášho národa sú ženy hospodárky, doma pracujúce. Jestli chceme, aby porozumely pokroku, osamostatneniu žien, jestli chceme, aby vstúpaly do srdca svojich deér lásku k samostatnému živobytíu, musíme ich naučiť čítať, musíme ich vzdelávať, a len pomaly ich privykať k pokroku. Len to dielo je trváce, ktorého podstata je pevná a solídna.

Osem rokov, čo v tichosti študujem ženskú otázku. Som rozhodnou prívrženkou solídneho feminizmu. Moja skromná mienka je, že u nás, v našom malom národe, nespíame pokrok, voľnosť a samostatnosť žien začínať s nastolením realismu a všeliakej šteklivej pikanterie. To sa chytá snievých duší našich žien, neporozumejú tomu, hodia sa do víru života, budú sa držať za pokrokové, a konečne zostanú duševne biednejšími, než boly dotiaľ, kým nenapáchly prehnánym feminizmom.

V prvom rade povinnosťou nás inteligentných žien je, udržať náboženstvo, vieru v dobro a krásu. My keď sa chceme reprodukovať, musíme veriť. Jestli toto chceme docieľať, učme naše ženy čítať. Ale nie knižočky so všeliakými pikantnými historkami. Kážme im čítať Bibliu. To je kniha, ktorá zlámala rozbúrené vlny dejepisu, a vztýčila nový smer ľudskému vývoju! V nej najdeme program celého človečenstva. Čítajme ju pozorne. Ona obsahuje v sebe skoro všetky podklady moderného socializmu. Vôbec niet viac takých kníh, ktoré by boľy tak úzko spojené s človečenstvom. V nej nielen žena jednoduchá, duševne nepracujúca, najde, čo hľadá, ale veľký poklad najde v nej žena duševne pracujúca, moderná, vzdelaná a samostatná.

Keď pritiahneme k sebe tú triedu slovenských žien, ktorá najviac potrebuje osamostatnenia, keď uvidíme, že už dost čítaly, premýšľaly o sebe, len vtedy začnime pred nimi hovoriť o probléme modernej ženy.

RODINA

PRÍLOHA „DENNICE“

ZAMESTNANIE ŽENY V SLOBODNÝCH CHVÍLACH.

Zeny stredných vrstiev užívajú slobodný čas obyčajne k dennej prechádzke, „pour prendre l' air“, ako Francúzi hovoria; prípadne idú navštíviť priateľku, čím získajú okrem občerstvenia tela čistým povetím na promenáde i občerstvenie ducha milým hovorom a výmenou myšlienok.

Ale niekedy je počasie ukrutné; dážď sa leje, metel a vietor hučí, a v tej nepohode na prechádzku ani myslieť. Niejedna pani, navyknutá dennému rozvrhu, povzdychne a ústa sa jej čoskoro rozzívajú od dlhej chvíle. A predsa aj doma môžeme si najšť rozličnú peknú zábavu.

Ak sa nazdáme, že všetky dôležité domáce práce, čistota, poriadok a plátanie na nás nečakajú, môžeme hodiny slobodného času venovať tomu, čomu sme sa v mladosti naučili. Zamestnanie toto slúži k poteche a duševnej radosťi.

Skoro každá z nás učila sa rozličným ručným prácam, potrebným i ozdobným, iná hudbe, rečiam; mnohá sa i v kreslení a maľovaní viac cvičila, ako to školský rozvrh učebný žiada. Vydať sa — a tieto predmety staly sa zakopanou hrievnou, ktorú nikto nezúžitkuje.

Piano stojí opustené; muž obyčajne nerád počúva falošne hraté sonaty a nocturna klasikov. — Budme skromnými; jestli náš výcvik, ako to obyčajne býva, nedosahuje výš-

ky akademického vzdelania, hrajme, čo je v dosahu nášho výcviku: veci ľahšie i vážnejšie, hrajme naše slovenské piesne, aj piesne iných slavianskych národov. Sú to obyčajne kompozície vďačné a melodické; ale usilujme sa tieto skladby zahrať dokonale. Potom nás bude každý zahrať dokonalé. Lebo není nič protivnejšieho pre človeka, obdareného hudobným sluchom, ako keď z hudobnej epeje spravíme krikľavú, nechutnú parodiú.

Aj na ručné práce nezabúdajme. Čo všetko pekného a užitočného dá sa spraviť! Pekné ručné práce okrášľia náš byt. Ručne vyšívane blúzy, šaty, goliere, vreckovky sú vždy v móde. Tu sa otvára našej fantázií široké pole. Aj módne listy nám dobre poradia. Paličkovanie (klepovanie) čipák je tiež veľmi užitočnou zábavou. Pravou čipkou najvкусnejšie ozdobíme stolové, ložné aj iné prádlo. Aká pekná je čistá a vkusná práca s nesčíselnými špendlíkmi, zabodnutými vo vankúšku, s mnohými paličkami a jemnými niťami na pracovnom stolíku domácej panej!

Mnohé dámy kreslia pohľadnice. Svoje diletantské umenie môžu použiť k výzdobe polštárov, hodvabných kapsičiek, k ozdobě listových papierov, hlinených váz a kvetníkov, kuchynského riadu, doštičiek na kľúče a iných menších predmetov.

Ak nemáme vôľu sadnúť si k práci, vyžadujúcej

Ako má staršia sestrička—varovkyňa držať svojho malého bračeka.

trpelivosti a vytrvalosti, otvoríme skrine a zásuvky. Čo všetko treba uložiť a urovnať! — V zime prezrime odložené letné veci, v lete kožušiny a zimné šaty. Kombinujeme, čo ešte budeme môcť upotrebiť bez prešívania, a čo bude treba sveriť rukám krajčírky a modistky, jestli sme samy nie dosť šikovné k oprave. Dlho sa zabavíme aj u skrine s bielizňou: táto je radosťou a pýchou gazdinej. Pozorne ukladáme, prezeráme staršie vetché prádlo, vyratujúc, ktoré druhy nám bude treba novými nahradiť. Zamyslíme sa nad strihom, nad ozdobou nove objednanou, spomenieme si na informácie, obchody, komponujeme k ložnému prádlu háčkované, vyšívane alebo čipkové vložky, volány, rozmýšľame, načo upotrebiť staršie prádlo, ak ho nemienime niekomu darovať, atď.

Slobodný čas použijeme niekedy k uprataniu „špajzu.“ Police, zásuvky vyčistíme, prestreeme čisté papiere, poutierame a pokladáme fľaše; pozremo, ktoré veci treba častejšie upotrebiť, poprezeráme zaváranie, huby a kvasenú zeleninu, či sa nekazí; obrátíme pozornosť na zásobu omasty, vajec, strovy, cukru atď., ak len chceme mať pri ruke všetko v dostatočnom množstve, nekupujúc po halieroch a štvrť kilogramoch.

Majiteľka domu na dedine i v meste v slobodných chvíľach prezre pôjd, komoru, drevárne; uvidí, kde čo chýba, čo treba obnoviť, vyčistiť, uložiť.

Z dievčenských časov mávame svoje denníky; v dňoch nudy zase sa chytíme pera, zapíšeme dojmy posledných časov (vydatá žena obyčajne zriedka píše), obnovíme dobré predsavzatia, sveríme zápisníku svoje plány s nádejami aj radosťami, ktoré čakáme v budúcnosti. I keď nás tieto sklamá, zpríjemníme si aspoň prítomnú chvíľku života, lebo v milom prežívaní prí-

tomnosti leží základ spokojnosti. Často nás upútajú strany starých zápisníkov z časov našej mladosti, a so záujmom pohrúžime sa do čítania tohoto ideálneho pachtenia, usmejeme sa a snáď aj poľutujeme odlet tejto mladej krásy z našej duše...

Aj k odloženým školským knihám môžeme siahnuť. Vyhľadajme tých pár ruských, francúzskych, lebo anglických knižičiek, ktoré boly kedysi našou pýchou, prečítajme známe histórie, snáď vzbudíme v sebe chuť, pokračovať v učení, aby sme bez slovníkov mohli čítať spisovateľov v originále, lebo je naozaj radosť, osvojiť si dobre reč niektorého kultúrne vyspelého národa, a obohacovať svoju myseľ výkvetom jeho duchov.

Máme ešte aj potrebné zápisky v domácnosti, lebo nám dodané účty, alebo účty nami vedené; predpokladám, že sa tieto hneď na určité miesto ukladajú a denne do knihy zapisujú. Akže tak nerobíme, môžeme slobodnú chvíľu použiť k usporiadaniu týchto dost' dôležitých zápisov.

Konečne sriadime si korešpondenciu, alebo zodpovieme milý list, k písaniu ktorého sa už dávno, dávno priberáme, vyhovárajúce sa na nedostatok času.

Že v prázdnych chvíľach nezabúdame na našu slovenskú knihu, ktorá nám mnohú chvíľu zpríjemní, rozumie sa samo sebou.

Keď takto strávieme svoj voľný čas, inokedy prechádzkou vyplnený, iste sa s uspokojením zadivíme chytrou uplynutým hodinám, a pomyslíme si, že by nezaškodilo i viac podobného nepekného počasia, aby sme sa zase príjemne a užitočne zamestnali!

*

Ženy, požehnané deťmi, nepotrebnú vyhľadávajú zamestnanie v prázdnych hodinách, venujú sa čím najviac výchove týchto útlých stvorení po stránke duševnej i telesnej! A. V.

Ako má staršia sestrička čistíť svojmu malému bračekovi noštek.